

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ТАКТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ
ТА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Київ – 2008

УДК 330.34(477)
ББК 65.013 (4УКР)
Т15

*За повного або часткового відтворення матеріалів даної публікації
посилання на видання обов'язкове*

Автори:

Жаліло Я. А., к.е.н,
Бабанін О. С., к.т.н.,
Белінська Я. В., к.е.н.,
Пищуліна О. М., к.соц.н.,
Поворозник В. О., к.е.н.
Покришка Д. С.

За загальною редакцією:

д.держ. упр., проф. **Воротіна В.С.**

Електронна версія: <http://www.niss.gov.ua>

Т15 **Тактичні пріоритети та стратегічні орієнтири економіки України** : / Я. А. Жаліло [та ін.]; за ред. В. С. Воротіна. – К. : НІСД, 2008. – 88 с.

ISBN 966–95383–9–4

Проаналізовано особливості соціально-економічних процесів, які відбувалися в Україні у січні-травні 2008 року, ключові проблеми забезпечення макроекономічної стабільності та напрями їх вирішення в контексті забезпечення стратегічних орієнтирів соціально-економічного розвитку. Висловлено рекомендації щодо пріоритетних напрямів і завдань, навколо яких має бути зосереджено діяльність уряду у 2008 році, встановлення коректного співвідношення між досягненням короткострокових пріоритетів макрофінансової стабілізації та стратегічних орієнтирів соціально-економічного розвитку.

У додатку наведено матеріали засідання «круглого столу» «Тактичні пріоритети та стратегічні орієнтири економіки України», який відбувся 11 червня 2008 року в Національному інституті стратегічних досліджень.

ББК 65.013 (4УКР)

ISBN 966–95383–9–4

© Національний інститут стратегічних досліджень, 2008
© Майнові, Національний інститут стратегічних досліджень, 2008

Вступ

Економіка України у 2008 році продовжує характеризуватися позитивними показниками економічної динаміки. Попри значне зростання інфляційних тенденцій, реальні темпи економічного зростання залишаються достатньо високими, забезпечуючи як стійке збільшення доходів населення, так і належне фінансування видатків бюджету.

У той же час дисбаланси, які спостерігаються у грошово-кредитній та валютно-фінансовій сферах, засвідчують наявність потенційних ризиків економічної нестабільності, які мають бути враховані при здійсненні соціально-економічної політики держави. Системний характер таких ризиків обумовлює низьку ефективність «пожежних» заходів макрофінансової стабілізації, що вживаються нині в Україні. Дається взнаки незавершеність реформування економічної та соціальної сфер, яка дедалі частіше входить в суперечність з наростанням відкритості національної економіки, посиленням впливу міжнародної конкуренції, впровадженням в Україні міжнародних економіко-правових норм тощо.

Важливо усвідомити, що без відновлення активних соціально-економічних перетворень предметне вирішення таких важливих макроекономічних та соціальних проблем, як погіршення сальдо зовнішньої торгівлі, дестабілізація валютного курсу, зростання інфляції, зниження реальних доходів значної частини населення, зменшення соціального розшарування, вже неможливе. Реалізація тактичних пріоритетів макрофінансової стабілізації невідривна від досягнення стратегічних орієнтирів розвитку вітчизняної економіки.

Авторами представленої доповіді проаналізовано особливості соціально-економічного становища України у січні-травні 2008 року, з'ясовано ключові джерела макроекономічної нестабільності та показано їх системний характер. Запропоновано власне бачення пріоритетів та послідовності політики держави в подальшій реалізації соціально-економічних реформ в Україні.

1. Основні складові економічного зростання в Україні у січні-квітні 2008 року

У січні-квітні 2008 р. ВВП, вироблений в Україні, на 6,2 % (в реальному вимірі) перевищував аналогічний показник січня-квітня

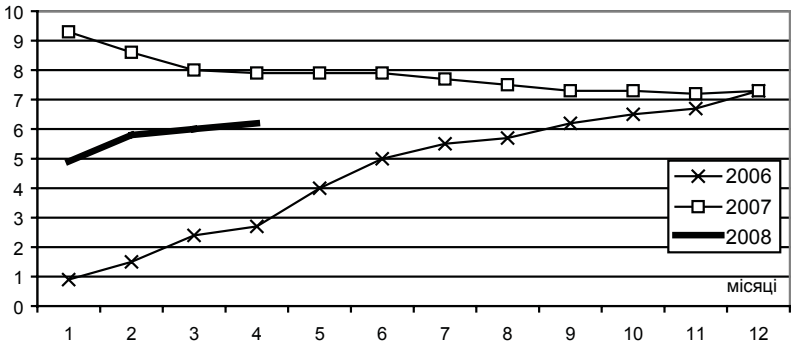

Рис. 1. Темпи приросту ВВП України у 2006-2008 рр.
(кумулятивно, % до аналогічного періоду попереднього року)

2007 року (рис. 1). Незважаючи на зменшення темпів зростання порівняно з минулорічним періодом на 1,7 в.п. (7,9 % за 4 місяці 2007 р.), слід констатувати збереження в Україні високих темпів економічної динаміки.

У секторальному вимірі на відміну від минулого року, спостерігається значне посилення диференціації темпів зростання (рис. 2). Встановилися тенденції стагнації виробництва доданої вартості у сільському господарстві, в якому за 4 місяці року відзначено 0,4 % зростання, та спаду в будівництві (на 2,7 %). Відтак одним з визначальних рушіїв приросту ВВП слід вважати активне зростання в промисловості, яке склало за 4 місяці року 8,0 % та стало логічним продовженням тенденцій 2007 р.

Варто наголосити, що **2007 р. засвідчив зміну «локомотива» промислового розвитку України**. Найвищі темпи зростання були притаманні машинобудуванню (рис. 3). Якщо в 2006 р. 31,7 % приросту промислового виробництва забезпечили металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, то в 2007 р. внесок цієї галузі зменшився майже вдвічі – до 19,0 %, і в зростанні промисловості визначальну роль відіграв розвиток машинобудування, внесок якого збільшився з 24,2 % в 2006 р. до 34,9 %. При цьому трійка «лідерів» залишилася незмінною – зростання виробництва в машинобудуванні, металургії і харчовій промисловості забезпечило 68 % приросту промисловості в цілому.

Підвищення частки основної інноваційної галузі – машинобудування – у структурі промислового виробництва на 1,9 в.п. – до 14,4 %) є важливим досягненням розвитку промисловості України в 2007 р. Високі темпи зростання галузі були за-

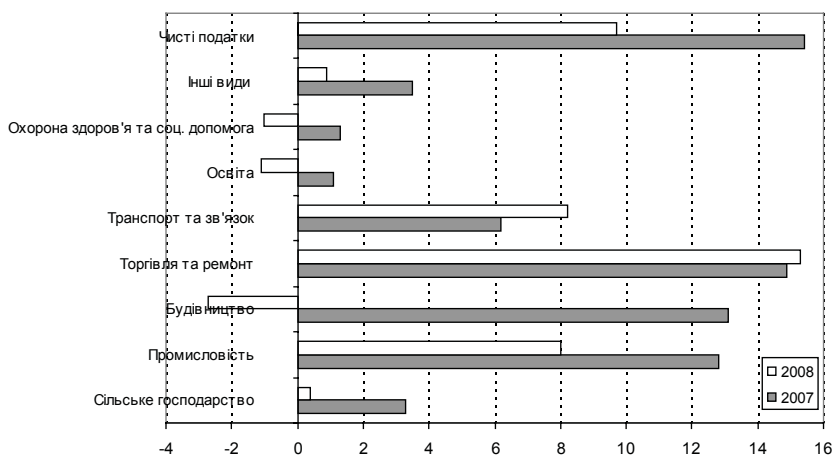

Рис. 2. Темпи приросту доданої вартості у секторах економіки у січні–квітні 2007 та 2008 рр. (% зміни до аналогічного періоду попереднього року)

безпечені переважно за рахунок суттєвого збільшення виробництва транспортних засобів та устаткування (в 1,4 разу), що є наслідком динамічного розширення попиту з боку вітчизняних підприємств, які активізували інвестиційну діяльність та збільшили витрати на оновлення основних фондів, населення (у споживчому сегменті машинобудування) та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної інвестиційної продукції машинобудування на зовнішніх ринках.

У 2007 р. збільшилась також вага металургійної промисловості – на 2,8 в.п. – до 24,7 %, одним з сприятливих чинників чого стало зростання внутрішнього попиту. Водночас знизилася частка харчової промисловості (на 1,3 в.п. – до 14,3 %), виробництва та розподілення енергії, газу та води (на 3,5 в.п. – до 14,8 %). Слід зазначити, що основним чинником зростання частки металургії у структурі промислового виробництва став ціновий – динаміка цін виробників у галузі була однією з найвищих в цілому у переробній промисловості (22,2 %) на тлі деякого сповільнення динаміки зростання виробництва. Відтак, у перспективі такий розвиток металургії формуватиме обмеження для галузей – споживачів металопродукції (передусім будівництва та машинобудування).

Помітними позитивними чинниками зростання вітчизняної промисловості також стали:

– стабільне підвищення доходів населення, які в 2005–2007 рр. щорічно зростали на 39,1 %, 28,2 % і 30,6 % відповідно, що забезпечувало активне збільшення попиту на товари споживчої групи;

– значне розширення моделей кредитування придбання непродовольчих товарів довгострокового використання, про що свідчить різке зростання кредитів, наданих населенню в 2007 р. – на 103,5 % (69,2 млрд грн.);

– підвищення якості української продукції інвестиційного призначення;

– реалізація програм модернізації технологічних потужностей в металургії, хімічній промисловості;

– продовження позитивної динаміки розвитку будівництва і транспорту, що сприяло підвищенню попиту на продукцію машинобудування, металургійної, деревообробної промисловості, виробництва будівельних матеріалів і скловиробів;

– стабілізація з другого кварталу 2007 року цін на металопродукцію на світових ринках;

– часткове зняття обмежень і заборон на ввезення молочної продукції до Росії.

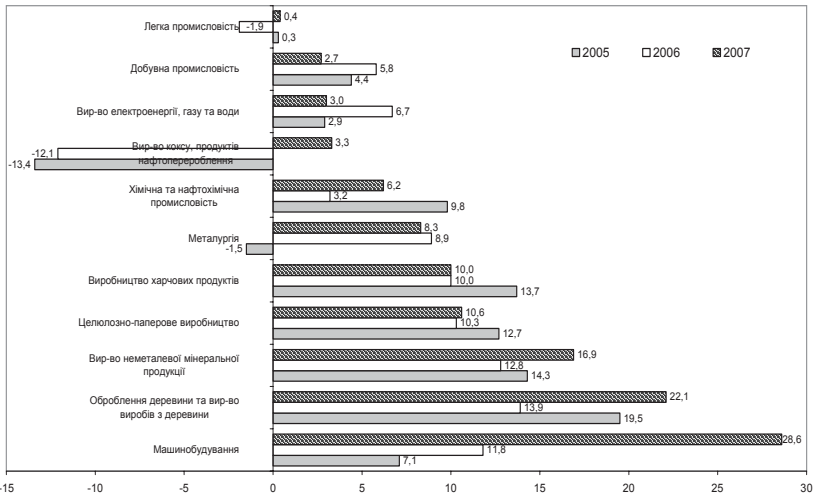

Рис. 3. Динаміка зростання виробництва в галузях промисловості України в 2005–2007 рр., % до попереднього року

Разом з тим початок 2008 р. засвідчив нестійкий характер динаміки розвитку в більшості галузей промисловості. Протягом 2007 р. динаміка промислового виробництва демонструвала стійку тенденцію сповільнення (16,3 % до аналогічного періоду на початку року і 10,2 % в грудні). Динаміка зростання в більшості галузей промисловості в 2008 р. поступається відповідному періоду минулого

року. Вищими темпами зростають лише целюлозно–паперове виробництво, виробництво та розподілення електроенергії, газу та води і машинобудування (рис. 4). Тривожною тенденцією стало відновлення спаду у виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення (17,3 %), близьким до стагнаційного є розвиток металургійного виробництва (2,3 % проти 17,4 % роком раніше, хоча галузь характеризувалася найвищим показником зростання оптових цін – 36,4 %).

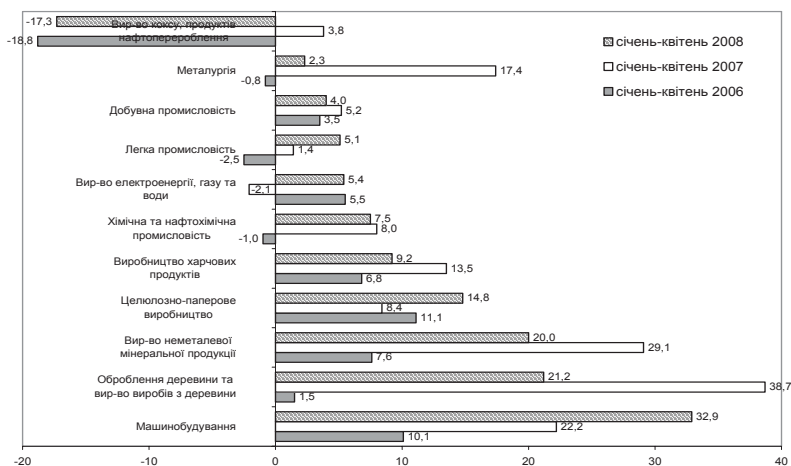

Рис. 4. Динаміка зростання виробництва в галузях промисловості України в січні–квітні 2006–2008 рр., % до попереднього року

Відтак, у січні–квітні 2008 р. найбільший внесок в зростання промисловості зробили машинобудування (54,6 %), харчова промисловість (14,8 %), виробництво та розподілення електроенергії, газу та води (11,5 %) і виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції (9,1 %). При цьому понад дві третини приросту виробництва в машинобудуванні забезпечено за рахунок підгалузі з виробництва транспортних засобів і устаткування.

Очевидним є збереження позитивного впливу експортного чинника – як буде показано далі, експорт з України зріс у січні–березні на 30,2 %, що перевищило аналогічний минулорічний показник (28,0 %), причому слід констатувати зростання частки експорту продукції машинобудування. Водночас помітне зменшення темпів зростання харчової промисловості є безпосереднім наслідком зниження фактичної купівельної спроможності значної частки населення через прискорення інфляційних процесів. Індекс оптових цін в галузі

склав щодо січня–квітня 2007 р. 31,1 %, що значно нівелювало зростання оборотів підприємств галузі (обсяги реалізованої продукції харчової промисловості у січні–квітні 2008 р. на 41 % перевищували минулорічні).

Водночас відбулося також послаблення інвестиційного чинника промислового зростання, про що свідчить сповільнення приросту інвестицій в основний капітал у першому кварталі 2008 р. до 10,4 % проти 32,2 % рік тому.

Збільшення диференціації темпів зростання в галузях промисловості у 2008 р. свідчить про зростання фрагментарності чинників економічної динаміки, зокрема – посилення впливів зовнішньоторговельної сфери, а також про неоднозначність впливу інфляційних тенденцій та відповідного зростання основних складових витрат виробництва в низці галузей.

Високі темпи економічного зростання, відзначені у січні–квітні 2008 р., створювали належне підґрунтя для зростання доходів населення. Цьому зростанню сприяв також комплекс заходів щодо підвищення життєвих стандартів, вжитий урядом та передбачений Законом України про Державний бюджет на 2008 рік.

Внаслідок дії цих чинників номінальні доходи населення, за офіційними даними Держкомстату, зросли у січні–квітні 2008 року порівняно з відповідним періодом попереднього року на 46,2 %. При цьому заробітна плата збільшилася на 44,2 %, соціальні допомоги та інші поточні трансферти – на 48,1 %. У структурі доходів частка заробітної плати залишається найбільшою та складає 43,9 %, дещо перевищуючи частку трансфертів (42,0 %). Наявний дохід, який може бути використаний населенням на придбання товарів та послуг, збільшився на 45,6 %. Витрати населення на придбання товарів і послуг у січні–квітні поточного року порівняно з аналогічним періодом попереднього року збільшились на 40,0 %. Приріст заощаджень склав 11,9 млрд грн.

За даними Держкомстату, середня заробітна плата в Україні в квітні 2008 року склала 1735 грн., що на 16,8 % більше, ніж у листопаді 2007 р. Проте через активізацію інфляційних тенденцій реальний приріст цього показника суттєво сповільнився (рис. 5). За квітень реальна заробітна плата в Україні впала ще на 2 % порівняно з попереднім місяцем. У 9 регіонах України: в Автономній Республіці Крим, Запорізькій, Київській, Львівській, Одеській, Рівненській, Херсонській, Чернівецькій та Чернігівській областях – реальна заробітна плата впала приблизно на 5 %. Зростання реальної заробітної плати на 3–4 % відбувалось тільки в трьох областях: Вінницькій, Полтавській та Харківській.

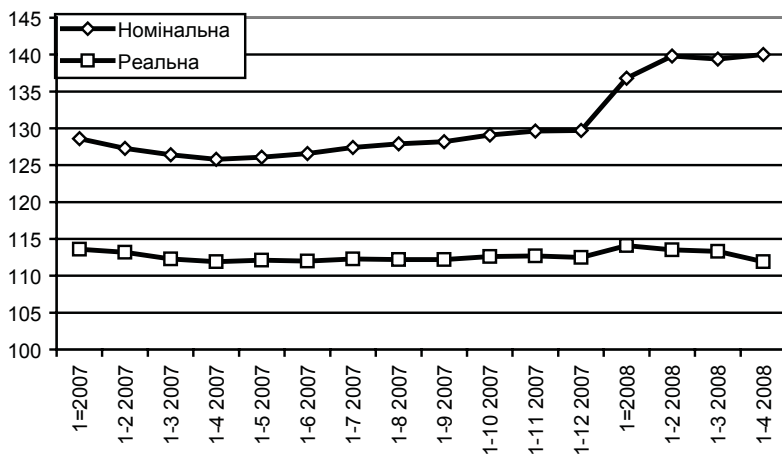

Рис. 5 Темпи приросту номінальної та реальної середньомісячної заробітної плати у 2007–2008 рр., % до аналогічного періоду попереднього року

Попри номінальне зростання, відсутні позитивні зрушення в регіональній диференціації заробітної плати. Так, середня заробітна плата в м. Києві складала у квітні 2008 р. 175 % середньоукраїнського показника (3045 грн проти 1735 грн), у Тернопільській області цей показник залишається найнижчим – 70,5 % (1224 грн). У квітні 2007 р. ці показники склали 167 % та 68 % відповідно. Зростає дисбаланс в оплаті праці за секторами економіки. У квітні 2008 року фахівці фінансового сектору та авіаційного транспорту отримували 3788 та 3656 грн відповідно, що склало 218 % та 210 % середнього показника (рік тому – 205 % та 201 % відповідно). Заробітна плата в найнижче оплачуваних секторах – сільському господарстві та охороні здоров'я – була на рівні 989 грн та 1121 грн відповідно, що складає 56 % та 64 % середньої заробітної плати (у 2007 р. 55 % та 60 % відповідно).

2. Проблеми макроекономічної нестабільності та їх витоки

У січні–квітні 2008 р. продовжився розігрів інфляційних тенденцій – восьмий місяць поспіль інфляція в Україні не опускалася нижче 2 %. Лише за чотири місяці 2008 р. споживчі ціни зросли на 13,7 %, а ціни виробників промислової продукції – на 19,8 %.

За темпами зростання цін Україна вийшла на перше місце серед країн СНД: у Росії та Вірменії інфляція за підсумками трьох місяців склала 4,8 %, в Молдові й Білорусі – 4,1 %, у Грузії – 3,4 %, Таджикистані – 2,6 %, Казахстані – 2,5 %.

При цьому **пікові значення приросту споживчих цін одразу на цілу низку соціально чутливих видів продовольчих товарів (рис. 6) обумовили посилений негативний соціальний ефект інфляційних тенденцій та дають підстави стверджувати про припинення зростання та певне зниження реальних доходів прошарків населення з невисоким рівнем доходу, частка продовольства у витратах яких може сягати 70–75 %.**

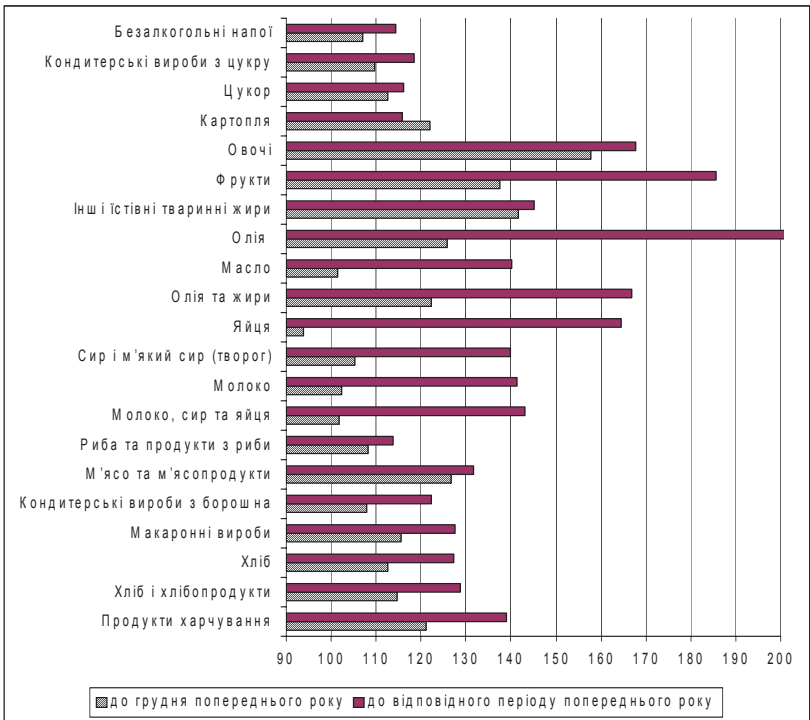

Рис. 6. Темпи приросту споживчих цін за окремими групами продовольчих товарів у січні–квітні 2008 року

З нашої точки зору, **інфляційні процеси в Україні стали наслідком впливу складного комплексу чинників, серед яких найголовнішими, на нашу думку, слід вважати:**

– скорочення внутрішнього виробництва сільськогосподарської продукції через несприятливі для врожаю погодні умови та зменшення валових зборів 2007 року;

– зменшення натуральних показників виробництва тваринницької продукції: виробництво м'яса (у живій вазі) збільшилось в 2007 р. лише на 8,4 %, молока – скоротилось на 7,8 %, у I кварталі 2008 р. обсяг продукції сільського господарства збільшився лише на 0,1 %;

– вплив світової агроінфляції: за даними *Bank of America*, в 2007 р. продовольча інфляція в країнах, що розвиваються, склала 11 % проти 4,6 % роком раніше; темпи зростання цін на товари продовольчої групи в усіх країнах СНД з січня по листопад 2007 року перевищили аналогічні показники попереднього року та склали: в Киргизстані – 27,8 %; в Казахстані й Таджикистані – 23,2 %, Росії – 13,7 %, Білорусі – 12,8 %;

– зменшення пропозиції продовольства на внутрішньому ринку через зростання експорту, обумовлене зростанням світових цін на продовольство (за 2007 р. експорт м'яса зріс в 3,1 разу (за I квартал 2008 р. – на 42,4 %), молока та молочних продуктів, яєць, меду – в 1,8 разу (за I квартал 2008 р. – у 2,5 разу), продукції борошномельно–круп'яної промисловості – вдвічі (за I квартал 2008 р. – в 2,1 разу);

– вплив вторинних ефектів енергетичної інфляції (підвищення ціни на природний газ, надзвичайно високий рівень цін на світовому ринку нафти: індекс цін сировинних товарів, що розраховується експертами журналу *The Economist*, склав у 2007 р. понад 26 %; індекс продовольчих цін – 50 %, а цін на нафту – 80 %);

– зближення рівнів внутрішніх українських та світових цін, посилене значною відкритістю економіки України та зростаючою конкуренцією між внутрішніми і зовнішніми споживачами сировинних продуктів та напівфабрикатів, у той час як, за спостереженнями експертів інвестиційного банку «Голдман Сакс», у 2007 р. середньосвітова інфляція склала майже 5 %. У США в грудні 2007 р. інфляція в річному обчисленні досягла 4,1 %, у березні 2008 р. – 3,2 %. У «зоні євро» у лютому 2008 р. інфляція склала в річному вимірі 3,3 %, що є найвищим показником за останні 10 років;

– зростання ціни складових собівартості продукції українських товаровиробників, в тому числі заробітної плати: з 2006 р. темп зростання оптових цін в промисловості стабільно перевищує індекс споживчих цін, причому розрив збільшується: в 2007 р. ці показники склали 23,3 % та 16,6 % відповідно, а у січні–квітні 2008 р. – 19,8 % та 13,1 %;

– низька конкуренція виробників на товарних ринках;
– недостатня ефективність адміністративного регулювання цін та протидії виявам монопольної поведінки на внутрішньому ринку;
– тривке випереджальне зростання доходів населення та зменшення схильності населення України до заощаджень, що сформувало певний надлишок попиту на ринку (у січні–березні 2008 р. рівень споживчих витрат склав 83,5 % від валового наявного доходу домогосподарств);

– тривке зростання споживчого кредитування населення (за січень–квітень 2008 р. на 19,6 %);

– високі інфляційні очікування у суспільстві як у виробників та продавців, так і у споживачів, викликані невизначеністю політичної ситуації, спровоковані надмірно активними діями уряду у фінансовій сфері: заявами щодо намірів виплати компенсації знецінених заощаджень протягом двох років, намірів перегляду в бік збільшення соціальних видатків бюджету, практичними діями щодо збільшення соціальних видатків та заробітних плат в бюджетній сфері; а також тривалою невизначеністю щодо вартості імпортованого природного газу, інформаційними повідомленнями щодо світових показників інфляції, підвищенням тарифів у транспортній сфері, енергоспоживанні тощо.

Значна складова «інфляції витрат» в зростанні цін в Україні підтверджується випереджальною динамікою цін в основних витратоутворюючих галузях економіки (рис. 7). Зокрема у 2007 р. індекс тарифів на перевезення залізничним транспортом склав 19,4 %, що на 19,1 в.п. вище показника 2006 р., в I кварталі 2008 р. – 35,5 %; індекс цін виробників добувної промисловості у 2007 р. склав 27,3 %, у виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення – 50,4 %; в I кварталі 2008 р. – 42,0 % і 67,5 % відповідно.

Слід наголосити, що **важливим системним чинником диспропорцій у монетарній сфері, який призводить до посилення інфляційних тенденцій, є неефективна структура банківського кредитування**. Причому йдеться не лише про випереджальне зростання його споживчого сегмента, а й про кредитування юридичних осіб. Так, період економічного зростання позначився помітним збільшенням частки позичкових коштів у структурі джерел інвестиційних ресурсів підприємств до 16,6 %, що є відображенням активного розвитку вітчизняної банківської системи. Обсяг кредитів, наданих підприємствам переробної промисловості, за 2007 р. збільшився на 46 % (20,4 млрд грн), в добувній – на 38 % (1,6 млрд грн), у виробництві електроенергії, газу та води – на 95 % (3,0 млрд грн).

За даними статистики, частка кредитів, спрямованих суб'єктами господарювання на інвестиційні цілі, в 2007 р. зросла на 2,4 в.п. – до 16,9 %.

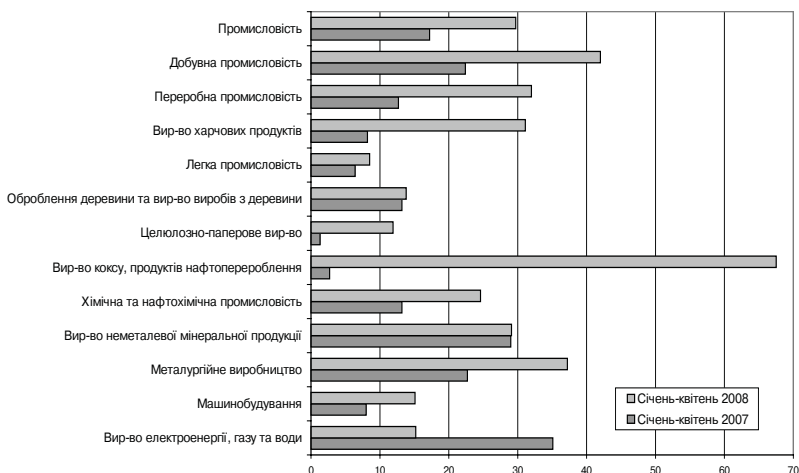

Рис. 7. Динаміка зростання цін виробників промислової продукції у січні-квітні 2007–2008 рр., % до відповідного періоду попереднього року

Водночас потенціал банківської системи недостатньо трансформується в розширення інвестиційної активності в економіці. Як показано на рис. 8 (лінія 1), частка дійсно інвестиційного спрямування довгострокових кредитів комерційних банків в Україні має тенденцію до зниження. При цьому в 2006–2007 рр. вона набула досить вираженого характеру: якщо у 2005 р. інвестиції в основний капітал за рахунок позичкових коштів були еквівалентні 15,5 % наданих вітчизняними банками довгострокових кредитів, то у 2007 р. цей показник скоротився до 10,6 %. Водночас зовнішні довгострокові кредити, отримані іншими секторами економіки (некомерційними банками), які також є джерелом інвестиційних ресурсів, зросли порівняно з 2006 р. в 1,6 разу і склали 10 % вітчизняного довгострокового банківського кредитування.

Таким чином, відбувається послаблення фактичної інвестиційної орієнтованості банківського кредитування в Україні. Стабільно високе зростання обсягів грошової пропозиції та збільшення частки зовнішнього кредитування банківського сектору економіки, яке спостерігається у 2006–2007 рр. та призводить до підвищення ризиків

стабільності платіжного балансу України, не сприяли активізації спрямування банківських кредитів на інвестиційні процеси, а їх мультиплікаційна роль була спрямована переважно на фінансування поточних витрат.

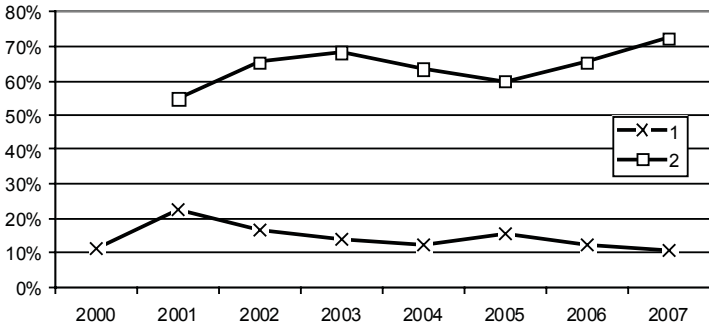

Рис. 8. Співвідношення інвестицій в основний капітал за рахунок позичкових ресурсів та довгострокових кредитів комбанків (1); інвестицій в основний капітал за рахунок власних коштів підприємств та прибутків прибуткових підприємств (2) у 2000-2007 рр., %

У квітні–травні 2008 р. на ринку споживчих товарів та послуг з'явилися позитивні ознаки формування тенденції уповільнення зростання цін. За даними Держкомстату, темп приросту споживчих цін у травні щодо квітня 2008 р. склав 1,3 %, що у середньому втричі менше, ніж у попередні місяці. Відчутно сповільнилося зростання цін на продукти харчування та безалкогольні напої (до 1,9 % порівняно з 5,2 % у квітні) та транспортні послуги – до 1,1 %.

Факторами, що протидіяли інфляційним тенденціям та сприяли їх уповільненню у квітні–травні 2008 р., стали:

- сезонна тенденція зниження цін на деякі продовольчі товари;
- адаптація інфляційних очікувань економічних суб'єктів до поточної ситуації;
- посилення контролю з боку уряду щодо недопущення необгрунтованого підвищення цін і тарифів;
- запровадження державного регулювання цін на деякі види продовольства місцевими органами виконавчої влади;
- здійснення державних товарних інтервенцій на ринках цукру та борошна;
- укладення Меморандуму порозуміння між Кабінетом Міністрів України та виробниками продовольчих товарів й суб'єктами

роздрібних торгових мереж про обмеження розміру торговельної націнки;

– заходи антиінфляційної політики Національного банку України.

Слід наголосити на значній негативній ролі, яку відіграла щодо ефективності антиінфляційної політики відсутність узгодженості монетарної та фіскальної політики. Це обумовило невисоку ефективність фінансової політики в цілому, що не була спроможна зупинити інфляцію, переламати тенденцію до погіршення сальдо торговельного балансу, забезпечити стабільність національної грошової одиниці і стійкість банківської системи.

Основну вагу антиінфляційної політики уряд приділив накопиченню коштів на Казначейському рахунку в НБУ, які зросли за 4 місяці року на 37 %, або майже на 14 млрд грн. У той час як у січні–квітні розпис доходів загального фонду держбюджету було перевиконано на 11,5 %, видатки було профінансовано лише на 93,5 % плану.

При цьому в номінальному вимірі обсяг поточних видатків зведеного бюджету був в 1,5 разу більший за показник минулого року, в той час як капітальних видатків – на 5 % менший.

У структурі видатків випереджальними темпами зростали оплата праці працівників бюджетних установ (на 50,6 %) та поточні трансферти населенню (62,0 %): ці дві статті склали 54 % усіх видатків зведеного бюджету, або 16,5 % ВВП.

Таким чином, **обмежувальна політика Мінфіну не лише не призводила до гальмування зростання доходів, а відтак, «охолодження» споживчого попиту, а й продовжувала «розігрівати» останній**, у той же час формуючи потенційний монетарний «навіс» у вигляді залишку коштів, невідконтрольного монетарній владі.

Тим часом **НБУ здійснював активні антиінфляційні кроки, стримуючи зростання грошових агрегатів в обігу та підвищуючи вартість ресурсів. Серед основних таких кроків слід зазначити:**

– запровадження у лютому 2008 р. вимог щодо покриття регулятивним капіталом валютного ризику та ризику довгострокової ліквідності;

– прийняття рішення стосовно врахування під час розгляду питання про підтримання ліквідності банків шляхом рефінансування інформації щодо здійснення ними кредитної політики в межах наявних за термінами та обсягами кредитних ресурсів;

– гнучке використання інструментів мобілізації та рефінансування банків;

– підвищення облікової відсоткової ставки до 12 % з 30 квітня 2008 р.;

– зменшення обсягів валютних інтервенцій – у I кварталі 2008 р. сальдо купівлі іноземної валюти становило лише 250,6 млн дол. США.

Наслідком цих заходів та дії постанови, прийнятої у жовтні 2007 р., щодо включення до складу зобов'язань банків, які підлягають обов'язковому резервуванню, коштів, залучених від нерезидентів, стало суттєве сповільнення темпів зростання монетарних агрегатів в обігу та скорочення обсягів вільної ліквідності українських банків:

– за січень–травень грошова база зросла лише на 2,8 % (у відповідний період попереднього року на 8,1 %), грошова маса – на 8,3 % (у відповідний період попереднього року на 10,5 %), рівень монетизації знизився з 46,4 до 44,8 %;

– обсяги обов'язкових резервів банків збільшилися з 5,5 млрд грн у жовтні 2007 р. до 10,5 млрд грн у березні 2008 р., а обсяг коштів на коррахунках банків скоротився з 19 млрд грн на 01.01.2008 р. до 16,6 млрд грн на 01.05.2008 р., відтак, обсяги вільної ліквідності, за оцінками НБУ, зменшилися з на 2,7 млрд грн – до 6,6 млрд грн.

Наявність казначейського монетарного «навісу» спонукала НБУ до вжиття превентивних заходів для підстрахування від неконтрольованого надходження цих коштів на ринок, що обумовило застосування більш жорсткої, ніж це було б необхідно за інших рівних умов, монетарної політики. Якщо торік зростання цін за перші чотири місяці 2007 р. сягнуло 1,9 %, то у поточному році – 13,7 %, причому, як було показано вище, темпи приросту грошових агрегатів були навіть нижчі за минулорічні, що вказує на відсутність явної залежності між динамікою грошових агрегатів і споживчих цін.

Наслідком такої політики стало різке зростання дефіциту ліквідності як готівкових (грошова маса M_0 збільшилася за 5 місяців року лише на 6,9 %), так і безготівкових ресурсів. Дефіцит ліквідності суттєво посилювався обмежувальною фіскальною політикою. Загострення потреби банківської системи в ресурсах зумовило зростання відсоткових ставок за депозитами практично в усіх банках (водночас вони залишалися нижчими від темпів інфляції, що послаблювало стимули населення до заощадження – за 5 міс. 2008 р. депозити зросли лише на 14,3 %) та відповідне підвищення відсоткових ставок за кредитами (за 5 міс. 2008 р. інтегральна ставка за кредитами зросла на 1,4 б.п.). Проте в умовах наростаючої присутності іноземного капіталу в банківській системі України, що полегшує доступ до зовнішнього фінансування, та завдяки активним діям НБУ з рефінансування українських банків (за січень–травень 2008 р. обсяги рефінансування сягнули 42,4 млрд грн) показники кредитної активності банків залишалися на високому рівні –

упродовж 5 міс. 2008 р. кредити в економіку збільшилися на 17,0 %, (торік на 20,2 %), хоча темпи нарощування споживчого кредитування дещо сповільнилися – кредити фізичним особам зросли лише на 20,6 % (торік на 28,6 %). Відтак диспропорції у темпах зростання банківських активів і пасивів продовжували наростати.

Проблеми з ліквідністю українських банків вже позначилися на темпах інвестиційного процесу та стані вітчизняного фінансового ринку:

– темпи приросту інвестицій в основний капітал у I кварталі 2008 р. скоротилися до 10,4 % порівняно з 32,2 % у відповідному періоді попереднього року;

– на ринку облігацій за три місяці 2008 р. банки пред'явили емітентам паперів за офертою на 1,7 млрд грн. З початку року ціна ліквідних українських акцій знизилася на 10–40 %, і вони торгуються з дисконтом у 20–100 % від їх реальної вартості (рис. 9).

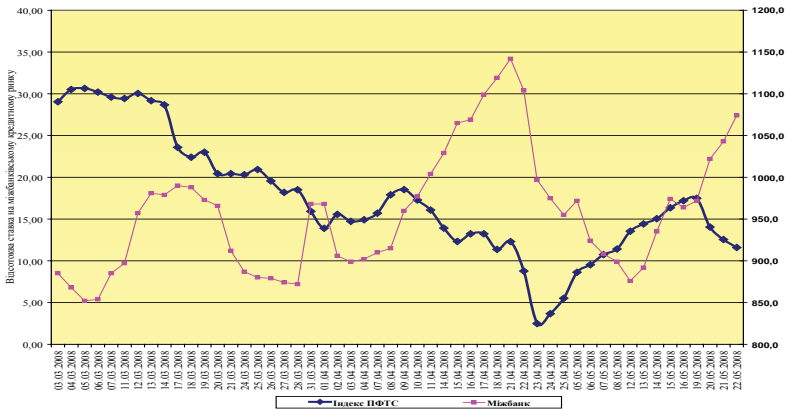

Рис. 9. Вартість ресурсів на міжбанківському ресурсному ринку України та індекс ПФТС

Між тим модель «монетарно-фінансової» антиінфляційної політики набула де-факто вираженого проінфляційного характеру. Обмежувальні заходи щодо грошової пропозиції без належного контролю над зростанням доходів та припливом зовнішніх запозичень обумовили наростання дефіцитності гривні (ставки овернайт на міжбанківському ресурсному ринку в квітні 2008 р. сягали 34 %) при значному переважанні доларової пропозиції над попитом на валютному ринку в результаті масового продажу валютних запасів для отримання гривневих ресурсів. За таких умов запобігання надмірному

зростанню курсу гривні спонукало Нацбанк до гривневих інтервенцій, які по суті нівелювали його антиінфляційні зусилля.

З цих причин та в руслі здійснення жорсткішої монетарної політики НБУ 21 травня підвищив офіційний курс гривні до долара США з 5,05 грн/дол. США до 4,85 грн/дол. США. Такий крок НБУ наблизив офіційний курс до ринкової ситуації та дозволив врівноважити ринок без потреби проведення масованих валютних інтервенцій з викупу валюти. На думку низки експертів, значне зростання залишку на Єдиному казначейському рахунку стало одним з потужних аргументів на користь зміцнення Нацбанком офіційного курсу гривні.

Між тим, за даними поточної статистики, ревальвація так і не позбавила НБУ необхідності інтервенцій на валютному ринку. Так, вже 22–23 травня він змушений був виходити на ринок для купівлі валюти, причому лише за ці два дні міжнародні резерви збільшилися на 574 млн дол.

Отже, **навіть слабкі тенденції номінального зміцнення гривні при збереженні активних інфляційних тенденцій роблять реальними ризики затягування економіки у «спіраль» реальної ревальвації** на підґрунті зростання зацікавленості в гривневих активах з боку валютних спекулянтів. Це засвідчує безперспективність рестрикційних важелів монетарної політики як антиінфляційних інструментів в Україні та змушує шукати виходу у посиленні диференційованості монетарної політики та розширення інструментів впливу регулятора на канали спрямування наявних ліквідних ресурсів.

Незважаючи на те, що зміцнення національної грошової одиниці в довгостроковій перспективі відіграє сприятливу роль для зростання національного багатства та впровадження інноваційно орієнтованої моделі зростання, про що неодноразово зазначали автори¹, в нинішніх умовах інфляційного сплеску ефект ревальвації видається надто неоднозначним, оскільки номінальна ревальвація на 4 % накладається також на ревальвацію реального ефективного курсу внаслідок інфляції гривні.

До ймовірних позитивних наслідків ревальвації можна віднести:

- стабілізацію міжбанківського валютного ринку;
- упередження можливих спекулятивних атак на гривневі активи в очікуванні ревальвації гривні;
- поліпшення ситуації з ліквідністю банківської системи;

¹ Див., напр., *Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації* / Я. А. Жаліло [та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2005. – С. 129.

– здешевлення імпорту, що сприятиме кращому задоволенню споживчого попиту і уповільненню темпів інфляції;

– послаблення боргового навантаження на вітчизняні фінансові і нефінансові корпорації (борг української банківської системи перед західними інвесторами на початок 2008 р. сягнув майже 31 млрд дол. США (35 % зовнішнього боргу України), виплати поточного року складають приблизно 11 млрд дол. США).

Водночас слід враховувати низку негативних наслідків ревальвації, серед яких:

– погіршення конкурентоспроможності національних експортерів, що посилить початковий негативний ефект від лібералізації торгівлі після вступу до СОТ та призводитиме до подальшого наростання негативного сальдо зовнішньоторговельного балансу (у I кварталі 2008 р. експорт збільшився на 30,2 %, імпорт (без урахування імпорту газу) – на 44,5 %);

– курсові збитки банків зі значною часткою доларових кредитів в кредитному портфелі, вкладників українських банків та населення, що тримає свої заощадження в доларах (33,4 % обсягу коштів, накопичених на депозитних рахунках, деномінованих в іноземній валюті);

– стрімке підвищення цін на нерухомість («доларова інфляція» на ринку нерухомості) як альтернативи для збереження вартості заощаджень населення;

– можливість посилення впливу ситуації на зовнішніх ринках на внутрішні ціни в умовах збільшення частки імпортової продукції («імпорт інфляції»).

Таким чином, підсумки економічного розвитку України перших місяців поточного року свідчать, що інфляція є проблемою, здатною нівелювати значну частку позитивних досягнень останніх років. Перш за все йдеться про стабільність національної валюти і банківської системи, інвестиційну активність, добробут населення, стійкість бюджетного процесу. **Посилюються загрози для розвитку реального сектору економіки, а саме:**

– фронтальне зростання цін виробників і високі темпи зростання споживчих цін можуть дезорієнтувати процес прийняття інвестиційних рішень, що зумовить закріплення чинних структурних диспропорцій;

– зниження темпів розширення попиту і «зсув» вітчизняної продукції в дорогі цінові ніші загострить проблеми збуту як для підприємств, орієнтованих на внутрішній ринок, так і для підприємств-експортерів, що негативно позначиться на діловій активності;

– утруднення доступу до кредитних ресурсів загальмує процес модернізації виробництва і унеможливить підвищення продуктивності праці адекватно до темпів зростання заробітної плати, що негативно позначиться на рівні прибутковості вітчизняних виробників;

– за посилення ризиків погіршиться привабливість вітчизняної економіки для іноземних інвесторів, що підвищить волатильність фінансового ринку і платіжного балансу.

На відміну від неодноразово описаних в економічній літературі прецедентів прискорення інфляційних тенденцій внаслідок загального «розігріву» економічної активності, де інфляція відіграє роль своєрідного «змащувача» високих темпів зростання та в разі необхідності долається «охолодженням» економіки, нині інфляція в Україні має іншу природу й вимагає для свого подолання насамперед суттєвих структурних зрушень як в технологічній структурі, так і в організації виробництва і обігу. Водночас інфляція такого роду є значно більш асоціальною, оскільки супроводжується посиленням розшарування доходів, а отже, її зниження (або переведення у форму «стандартної» інфляції) є конче важливим завданням.

Вищезазначене підкреслює важливість адекватної оцінки поточної ситуації при виробленні напрямів монетарної політики. **В Україні сформувалася вкрай складна ситуація, за якої тактичні антиінфляційні монетарні заходи можуть суперечити стратегічним завданням зміцнення стабільності банківської системи, поліпшення сальдо торговельного балансу, активізації інвестиційних та інноваційних процесів.** З іншого боку, й вирішенню цих стратегічних завдань перешкоджає проблема пришивдшення інфляції.

Нагромадження додаткових фіскальних ресурсів як внаслідок більш високих, ніж планувалося, темпів економічної динаміки, так і через дію «інфляційного податку», створює потенційну можливість збільшення планів дохідної та видаткової частин державного бюджету. Проте розблокування надлишкових бюджетних надходжень не може не мати адекватного інфляційного ефекту, а відтак, має здійснюватися згідно з чітко визначеними цільовими напрямками.

Відтак НБУ та Уряд опиняються перед вибором між посиленням ризиків макрофінансової дестабілізації (за м'якої монетарної політики) і гальмування темпів економічного зростання (за проведення жорсткої монетарної політики). Лише вкрай виважена грошово-кредитна, валютна й фіскальна політики дадуть можливість підтримати інвестиційну активність без стимулювання інфляційних процесів, забезпечити ефективну конкуренцію на товарних ринках без суттєвого погіршення позицій вітчизняних виробників, переорієнтувати кредитну активність

банків у менш ризикові та стратегічно важливі сфери діяльності. Фактично йдеться про перехід від політики «дешевих» до політики «оптимально доступних» грошей – з погляду задоволення потреб фінансування пріоритетних напрямів економічного розвитку в монетарній політиці, та про радикальне удосконалення фіскальної політики, насамперед щодо досягнення мінімальної інфляційності у фінансуванні соціальної сфери.

3. Виклики конкуренції та суперечності оволодіння сучасними чинниками конкурентоспроможності

Неважко помітити, що витоки суперечностей соціально–економічних процесів, про які йшлося в попередніх главах, лежать у сфері структурної недосконалості, технологічної відсталості, а відтак – недостатньої конкурентоспроможності української економіки у світлі сучасних світових тенденцій. Отже, **системне вирішення нагальних питань макрофінансової та соціальної стабільності не може відбуватися без здійснення радикальних структурних зрушень в економіці, які мають полягати в підвищенні продуктивності праці, зниженні рівнів енерго– та матеріалосмності, оволодінні сучасними інноваційними чинниками конкурентоспроможності.**

На жаль, доводиться констатувати, що досі помітних позитивних зрушень у цій сфері в Україні не відбулося. Про це, зокрема, свідчать особливості інвестиційної діяльності в Україні, яка має відігравати ключову роль у здійсненні належної структурної модернізації. Високі темпи економічного зростання, зафіксовані за підсумком 2007 р., супроводжувалися активною динамікою інвестиційних процесів. За даними Держкомстату, інвестиції в основний капітал збільшилися у 2007 р. порівняно з попереднім роком на 29,8 %. За приблизними підрахунками приріст інвестицій забезпечив понад 35 % загального приросту ВВП у минулому році. Завдяки стабільним темпам інвестиційної динаміки, які зберігаються в Україні з 1998 року, економіка поступово виходить з глибокої інвестиційної кризи. В разі збереження позитивних тенденцій у поточному році варто очікувати виходу обсягів інвестування на докризовий рівень.

Висхідної динаміки інвестицій досягнуто за всіма видами економічної діяльності, і за більшістю видів діяльності вона була вищою, ніж роком раніше (крім сільського господарства, торгівлі, охорони здоров'я і сфері надання комунальних та індивідуальних послуг). Найвищими темпами зростали капіталовкладення в фінансовій діяльності (на 59,5 %), діяльності готелів і ресторанів (45,3 %), транспорті і зв'язку (33,5 %), операціях з нерухомістю (33,4 %), переробній промисловості (32,0 %), торгівлі (30,8 %).

Динаміка інвестицій в основний капітал в промисловості була майже вдвічі вищою, ніж у 2006 р. (27,0 проти 15,3 %).

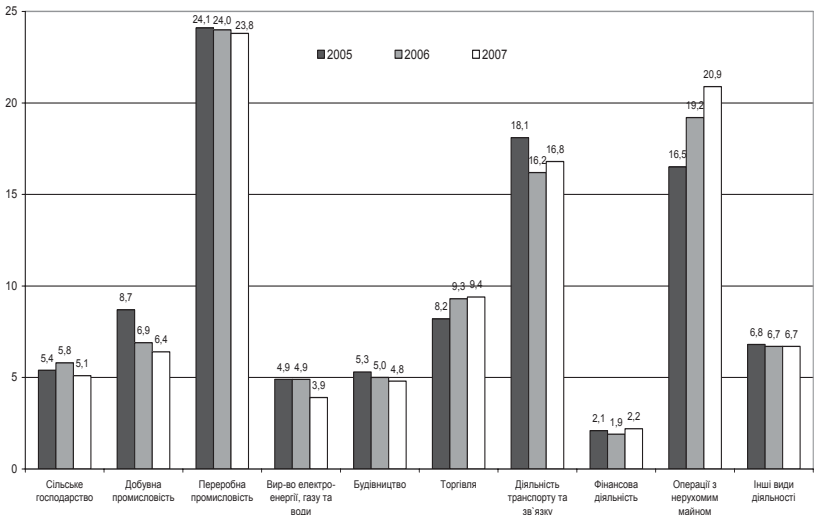

Рис. 10. Структура інвестицій в основний капітал в 2005–2007 рр., %

Між тим структура інвестування, від якої насамперед залежить напрям відтворення та структурної модернізації національної економіки, залишається досить неефективною та навіть погіршується. Як показано на рис. 10, протягом 2005–2007 рр. в Україні спостерігалася стійка тенденція до зменшення частки у сумарному інвестуванні промисловості та транспорту і зв'язку. Структурою інвестицій консервується низькотехнологічна структура виробництва промислової продукції. Так, за 2007 р. 83,0 % усіх інвестицій в переробну промисловість надійшли у низько- та середньо-низькотехнологічні галузі². Натомість стабільно зростає частка вкладень в операції з нерухомістю та торгівлю. За підсумком 2007 р. частка інвестицій в торгівлю, фінансову діяльність та операції з нерухомістю сягнула 32,5 % проти 23,4 % у 2004 р., у той час як промисловості – зменшилася з 37,2 % до 34,1 %. Загалом за 2005–2007 рр. інвестиції в промисловість зросли в 1,5 разу, в той час як в операції з нерухомістю – в 1,9 разу, фінансову діяльність – 2,4 разу, роздрібну торгівлю – утричі. Подібні тенденції були притаманні також I кварталу 2008 р. при одночасному уповільненні інвестиційної динаміки по всіх ключових галузях (рис. 11). Загалом

² Згідно класифікації ОЕСР

темпи зростання інвестицій в основний капітал в економіці України знизилися більш ніж втричі.

У I кварталі 2008 р. інвестиції в промисловість збільшилися на 8,4 %, причому основним джерелом інвестицій в галузі стала добувна промисловість, яка забезпечила їх зростання на рівні 34,0 %, тоді як у переробній промисловості розширення інвестиційної діяльності практично зупинилося – лише 2,0 %. Позитивним на тлі висхідної інвестиційної динаміки окремих галузей переробної промисловості в I кварталі 2008 р. є зростання інвестиційних процесів в машинобудуванні (22,9 %), а також активізація інвестування в хімічній і нафтохімічній промисловості (21,0 %), які є основними інноваційними галузями промисловості. Причому якщо в I кварталі 2007 р. рушієм інвестицій в машинобудуванні було виробництво транспортних засобів, то в 2008 р. основним генератором інвестицій в галузі стало виробництво машин та устаткування. Проте структура інвестиційних витрат промисловості залишається малоєфективною та не орієнтована на реалізацію стратегічних пріоритетів економічного розвитку. Основна маса інвестицій в I кварталі 2008 р. була забезпечена харчовою промисловістю (20,5 %), металургією (14,0 %), виробництвом іншої неметалевої мінеральної продукції (8,1 %). На машинобудування припадало лише 8,6 % інвестицій в промисловість, частка галузі в загальному обсязі інвестицій в промисловості збільшилася лише на 1,0 в.п., що є недостатнім для значної модернізації всієї промисловості України.

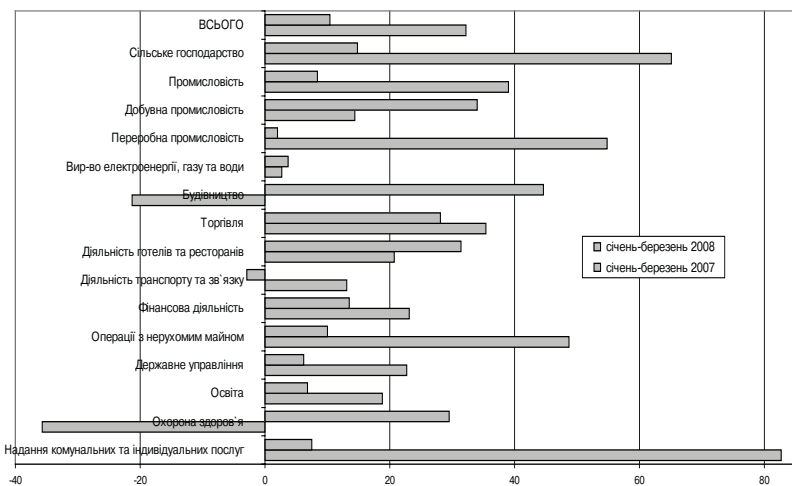

Рис. 11. Динаміка інвестицій в основний капітал у січні–березні 2007–2008 рр., % до відповідного періоду попереднього року

В умовах непевної інвестиційної динаміки в промисловості України зберігаються стійкі системні диспропорції, які суттєво обмежують перспективи її зростання в довгостроковому періоді, формують значні ризики та обмеження для зміцнення конкурентоспроможності економіки України.

Зокрема зберігається неефективна технологічна структура промислового виробництва. Сукупна частка низько- та середньо-низько-технологічних галузей у структурі виробництва переробної промисловості в 2007 р. складала 76,5 %. Порівняно з попереднім роком вона зменшилася лише на 1,7 в.п., що свідчить про переважне орієнтування промисловості на використання традиційних чинників зростання.

Недостатньою для забезпечення відчутного прориву в конкурентоспроможності промисловості залишається динаміка оновлення технологій та інноваційної діяльності. В 2007 р. обсяг інноваційних витрат порівняно з минулим роком збільшився майже в 1,7 разу (до 10850,9 млн грн), а реалізація інноваційної продукції зросла на 30,0 %. Частка підприємств, що впроваджували інновації, вперше за останні роки збільшилася – на 1,5 в.п., проте залишається на вкрай низькому рівні – 11,5 %. В зазначений період інноваційною діяльністю в промисловості займалися 1472 підприємства, що на 31,6 % більше, ніж в 2006 р. Як наслідок, на 3,0 в.п. – до 14,2 %, зросла й частка інноваційно активних підприємств.

Поступово відбувається оновлення технологічної бази промисловості. У 2007 р. було впроваджено 1419 нових технологічних процесів. При цьому зафіксовано також збільшення кількості впроваджених інноваційних видів продукції майже на 5 % – до 2526 найменувань. Разом з тим результативність інноваційної діяльності в 2007 р. за низкою напрямів поступається рівню попередніх років.

Свідченням посилення традиційних чинників зростання машинобудування є зниження у 2007 р. порівняно з 2006 р. частки машинобудування в структурі інноваційних витрат на 10,7 в.п. – до 24,0 %, хоча абсолютні обсяги інноваційних витрат в цій галузі зростали (близько 20 %). Частка інноваційно активних підприємств у машинобудуванні зросла на 2,1 в.п. – до 23,3 %. Відтак відбулося й зростання частки машинобудування у структурі реалізованої інноваційної продукції на 4,9 в.п. – до 33,3 %. Проте значною мірою останнє пов'язане з витратами на інноваційну діяльність галузі в минулі роки, тоді як її поточний розвиток створюватиме можливі обмеження для розширення в найближчі роки.

Відповідно незадовільною є динаміка якісного відтворення робочої сили. Частка галузей, які для виробництва продукції залу-

чають низькокваліфіковану робочу силу, залишається домінуючою і складала в 2007 р. 57,2 %. Натомість частка галузей, що формують попит на висококваліфіковану робочу силу (фармацевтичне виробництво, виробництво машин та устаткування, канцелярських та електронно-обчислювальних машин, літальних апаратів), скорочується (на 0,7 в.п. в 2007 р.).

Отже, описані пріоритети інвестування засвідчують переважачою інвестиційну привабливість секторів з високою ліквідністю та якнайшвидшим обігом коштів. Попри активну динаміку інвестицій в основний капітал, відзначену у 2007 р., спрямування інвестиційних процесів на якісну технологічну модернізацію національної економіки є недостатнім. Випереджальні темпи інвестування у сектори, які здійснюють перерозподіл сукупного продукту, над інвестиціями у виробництво останнього (промисловість і сільське господарство) посилюють ризики нестабільності фінансової системи та інфляційний потенціал, який формується внаслідок перевищення сукупного попиту над пропозицією. Відбувається відплив інвестиційних ресурсів до секторів перерозподільчої групи, що зрештою обумовлює посилення розриву темпів приросту попиту й пропозиції, відіграючи певною мірою проінфляційну роль.

Практично не сприяє структурному реформуванню економіки та модернізації ключових галузей промисловості приплив в Україну прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Переважна більшість ПІІ надійшла в посередницькі види діяльності (фінансова діяльність, торгівля, операції з нерухомим майном), частка яких станом на 1.04.2008 р. складає 48,2 %. Навіть інвестиції у промисловість де-факто зміцнюють сировинну, низькотехнологічну орієнтацію економіки України.

Приріст ПІІ в Україну в 2007 р. (без нерозподілених за видами економічної діяльності та надходжень від приватизації), за попередніми даними Держжомстату, склав 7882,1 млн дол. США, що в 1,7 разу більше остаточного показника 2006 р. та дещо вище показника 2005 р. У 2007 р. зафіксоване певне поліпшення структури іноземного інвестування в Україну на користь галузей реального сектору економіки (рис. 12). Так, якщо частка ПІІ, які надійшли у 2006 р. в промисловість, складала 20,9 %, у 2007 р. вона сягнула 29,5 %. Частка посередницьких секторів (торгівля, фінансові послуги та операції з нерухомістю) зменшилася за цей період з 64,3 % до 50,8 %, що обумовлено в першу чергу значним уповільненням темпів приросту ПІІ в операції з нерухомістю (до 9,0 %) і тенденцією спаду в торгівлі (-25,3 %) порівняно з попереднім роком.

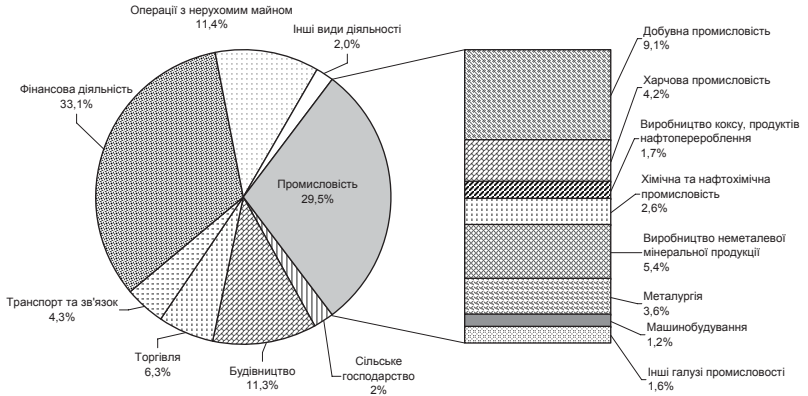

Рис. 12. Структура надходження ПІІ в 2007 р., %

Між тим структурна динаміка ПІІ в промисловості засвідчує повільність її поліпшення. Надходження ПІІ в добувну промисловість в 2007 р. порівняно з попереднім роком збільшилися майже у вісім разів, тоді як в переробну промисловість – лише на 85,2 %. Питома вага добувної промисловості збільшилася з 8,6 % до 31,0 % усіх промислових ПІІ. Таким чином, випереджальна динаміка зростання ПІІ у сировинний сектор промисловості обумовила зростання частки добувної галузі в загальній структурі ПІІ на 7,3 в.п. при збільшенні частки всієї промисловості на 8,5 в.п.

Динаміка приросту ПІІ в орієнтовані на виробництво споживчої продукції галузі переробної промисловості була значно вищою, ніж в інвестиційно орієнтовані, – вкладення в харчову промисловість зросли порівняно з 2006 р. на 183,5 % (292,0 млн дол.), виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції – на 132,4 % (370,6 млн дол.), тоді як в хімічній та нафтохімічній промисловості приріст ПІІ складав 97,7 % (181,9 млн дол.), а в металургії – 61,4 % (245,1 млн дол.). Вплив ПІІ на поліпшення технологічної структури залишався відносно незначним. В основній інноваційній галузі – машинобудуванні – приріст ПІІ був на 43,1 % менше, ніж торік, що й обумовило зниження частки галузі до 1,2 % (більш ніж втричі порівняно з 2006 р.).

Показовим індикатором якості інвестиційного клімату в Україні став значний відплив капіталу з країни в 2007 р. у вигляді прямих закордонних інвестицій в розмірі 6,0 млрд дол., з якого майже 89 % прямих інвестицій здійснено підприємствами, зареєстрованими за видом економічної діяльності «операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям». Закордонні прямі

інвестиції з України становили 76,2 % приросту ПІІ в 2007 р., відтак, чисте зростання інвестиційних активів внаслідок міжнародного «обміну» інвестиціями становило лише 1875,5 млн. дол.

Позитивна динаміка надходження ПІІ продовжилася і в I кварталі 2008 р., коли в промисловість було залучено 421,5 млн дол. коштів іноземних інвесторів, у т.ч. 405,7 млн дол. – в переробну промисловість. Проте диспропорції надходження ПІІ в цей період лише посилювалися. Хоча за I квартал року в економіку України було вкладено майже в чотири рази більше іноземних інвестицій, ніж за відповідний період минулого року (3364,8 млн дол. проти 847,1 млн дол.), структура інвестицій підтверджує переважно фінансовий характер капіталу, що надходить. Так, на посередницькі сфери діяльності в цей період припало дві третини загального приросту ПІІ. Найбільш привабливими для іноземних інвесторів в цей період були фінансова діяльність (48,7 % надходжень ПІІ, або 1256,6 млн дол.), операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям (10,0 %, або 257,0 млн дол.), будівництво (9,5 %, або 244,3 млн дол.), торгівля (7,8 %, або 200,6 млн дол.).

Частка ПІІ в промисловість в I кварталі 2008 р. зменшилася порівняно з відповідним періодом 2007 р. більш ніж вдвічі – з 37,6 % до 16,3 %, що стало наслідком подвійного відставання темпів зростання ПІІ в промисловість порівняно із загальною динамікою ПІІ. На харчову промисловість припадало 5,3 % ПІІ (137,0 млн дол.), хімічну та нафтохімічну промисловість – 2,9 % (75,1 млн дол.), виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції – 2,6 % (68,2 млн дол.), машинобудування – 1,8 % (45,6 млн дол.).

Крім того, висока динаміка ПІІ в цей період не є повноцінним підтвердженням поліпшення інвестиційного клімату в країні, оскільки, як і в попередні роки, вагому частину залучених ПІІ склали кошти від продажу одного великого об'єкта – Укрсоцбанку, угода про який була укладена ще у середині 2007 р.

4. Посилення впливу зовнішньої торгівлі на національну економічну динаміку

Особливості формування конкурентоспроможності української економіки відповідним чином відбиваються на участі України в міжнародному поділі праці. Враховуючи, що в 2007 р. зовнішньоторговельний оборот товарів та послуг був в Україні еквівалентним 87,7 % ВВП, а в I кварталі 2008 р. зріс до 97,3 % ВВП, його вплив як чинника економічної динаміки слід оцінити як дуже значний.

Зовнішній попит, як і у попередні роки, мав істотне значення для динаміки промислового виробництва, а для деяких видів промислової діяльності – визначальне. Зокрема експортна складова у металургійній і хімічній галузях в 2007 р. складала понад дві третини їх випуску. Зростання в 2007 р. частки випуску продукції, що спрямовується на експорт, за нашими розрахунками, відбулося в більшості галузей промисловості: металургії – на 2,3 в.п. до 71,0 %, хімічній промисловості – на 6,8 в.п. до 66,9 %, машинобудуванні – на 8,7 в.п. до 49,6 %, целюлозно-паперовій промисловості – на 12,1 в.п. до 34,4 %, харчовій промисловості – на 8,5 в.п. – до 22,5 %. Зниження експортної складової зафіксовано лише у виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення – на 0,6 в.п. – до 19,5 %.

У I кварталі 2008 р. зазначені тенденції тривали. Обсяги експорту товарів і послуг порівняно з аналогічним періодом 2007 р. збільшилися на 30,2 %, імпорту – на 45 %. Відповідно від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу в 2,8 разу перевищило аналогічний показник I кварталу 2007 р. У товарній структурі експорту зберігається домінування сировинних товарів, передусім продукції металургійної і хімічної промисловості та мінеральних продуктів (рис. 13). Проте порівняно з відповідним періодом 2007 р. їхня частка зменшилась на 1,6 в.п. і становила 62,5 %.

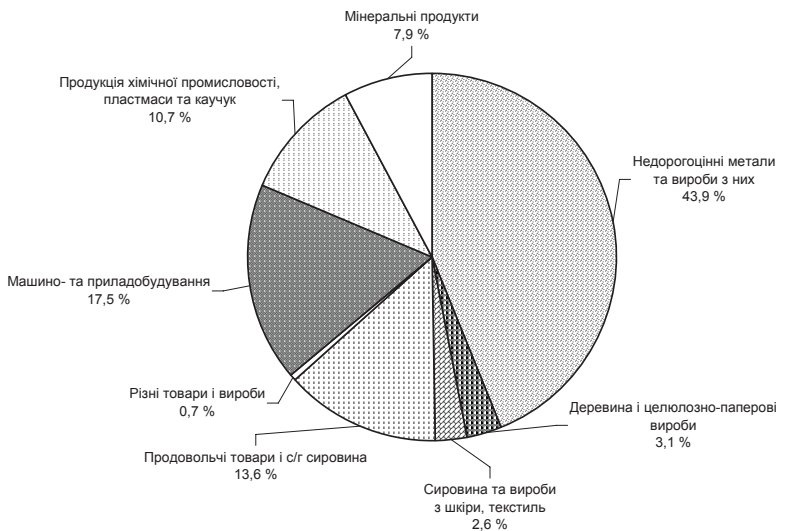

Рис. 13. Товарна структура експорту з України в I кв. 2008 р., %

Водночас простежуються позитивні тенденції щодо випереджального зростання експорту продукції машинобудування, який зріс на 44,7 % порівняно з I кварталом 2007 р., а його частка в загальному експорті збільшилася на 1,9 в.п. – до 17,4 %. На 1,4 в.п. (до 13,0 %) зросла частка експорту сільськогосподарської і продовольчої продукції, який збільшився на 44,2 % (частково приріст експорту було стримано квотами на вивезення сільгосппродукції).

Водночас **відбувається поступове витіснення вітчизняних виробників з окремих внутрішніх ринків промислової продукції.** Динаміка зростання імпорту більшості груп товарів промисловості є значно вищою, ніж вітчизняного виробництва. У 2007 р. імпорт промислової продукції в Україну збільшився на 41,4 %, тоді як обсяг реалізованої продукції промисловості зріс лише на 31,7 %. Зокрема для низки галузей промисловості перевищення динаміки імпорту над темпом приросту вітчизняного виробництва набуває загрозливих для їх розвитку масштабів. Так, у виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення – 1,7 разу, харчовій промисловості – 1,4 разу, хімічній та нафтохімічній промисловості – 1,7 разу.

Як наслідок, **протягом 2002–2007 рр. частка імпортованої продукції промисловості на внутрішньому ринку зросла в 1,5 разу – до 45,2 %.** В низці сегментів внутрішнього ринку промислової продукції частка імпортованих товарів перевищує 50 % і постійно зростає: машинобудування – 69,7 % (48,8 % в 2002 р.), хімічна та нафтохімічна промисловість – 77,7 % (53,6 %), целюлозно-паперова, поліграфічна промисловість; видавнича справа – 51,0 % (38,5 %). Для інших галузей, в яких на внутрішньому ринку переважають вітчизняні виробники (харчова промисловість, виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення, виробництво інших неметалевих мінеральних виробів, металургія та оброблення металу), характерні аналогічні тенденції.

У структурі імпорту товарів в Україну в I кварталі 2008 року частка мінеральних продуктів, хоч і зменшилась на 3 в.п. – до 31,3 %, але дещо перевищила частку продукції машинобудування, яка становила 30,9 % (рис. 14). При цьому обсяг імпорту природного газу зріс на 12,4 %, а сирої нафти – скоротився на 9,7 %. У структурі імпорту продукції машинобудування лідерство належало імпорту транспортних засобів і шляхового обладнання, який зріс на 93,6 %.

Відбитком динамічного зростання доходів і купівельної спроможності домогосподарств при сповільненні динаміки вітчизняної харчової промисловості є збільшення у січні–березні імпорту продовольчих товарів на 47,9 %. Зокрема імпорт цукру і кондитерських виробів з цукру

зріс у 3,2 разу, овочів – у 2,5 разу. Загалом частка продовольчих товарів в загальному імпорті зросла до 7 %). Імпорт товарів легкої промисловості (текстиль, сировина та вироби зі шкіри) зріс на 87,7 % (частка в загальному імпорті зросла до 6,5 %, або на 1,4 в.п.). При цьому импорт текстильного одягу збільшився в 2,7 разу, головних уборів і взуття – в 2,3 разу, трикотажного одягу – в 2,2 разу, виробів зі шкіри – удвічі.

Рис. 14. Товарна структура імпорту до України в I кв. 2008 р., %

У географічній структурі експорту в I кварталі 2008 року заслуговує на увагу значне (в 1,5 разу) зростання експорту до країн Азії. На 37,8 % збільшився обсяг експорту товарів до Америки, на 30,3 % – до країн СНД, тоді як приріст експорту до Європи помітно сповільнився та склав лише 12,9 %. Отже, в перспективі можна прогнозувати тенденцію до поступового зближення часток експорту товарів до СНД, Європи і Азії, враховуючи, що остання відчуватиме зростаючу потребу в українській сільськогосподарській продукції.

Найбільші обсяги експортних поставок протягом перших трьох місяців 2008 р. здійснювались до Російської Федерації (24,9 % загального експорту), Туреччини (8,1 %), Італії (4,1 %), Німеччини (3,5 %), Білорусі (3,41 %), Польщі (3,3 %), Казахстану (2,4 %). Найбільшими темпами порівняно з аналогічним періодом минулого року зростав експорт товарів до Казахстану (в 1,5 разу), Білорусі (на 59,9 %), Туреччини (на 34,1 %), РФ (на 27 %), Німеччини (на 24,4 %), Польщі (на 22,9 %).

В імпорті в Україну в першому кварталі 2008 р. найбільшою була частка товарів, увезених з країн СНД (рис. 15). Насамперед це

пояснюється відчутним зростанням вартості імпортованих енергоносіїв. Між тим частка імпортованих товарів з країн СНД у структурі загального імпорту України скоротилася на 4,1 в.п., що пояснюється насамперед таким самим збільшенням частки імпорту товарів з Азії. Зокрема імпорт з Японії збільшився в 2,2 разу (за рахунок збільшення поставок механічних машин і наземних транспортних засобів), Туреччини – у 2,2 разу, Китаю і Республіки Корея – в 1,7 разу. Імпортовані поставки з Європи зросли на 39,4 %, проте частка імпортованих поставок з країн Європи зменшилася на 1,3 в.п.

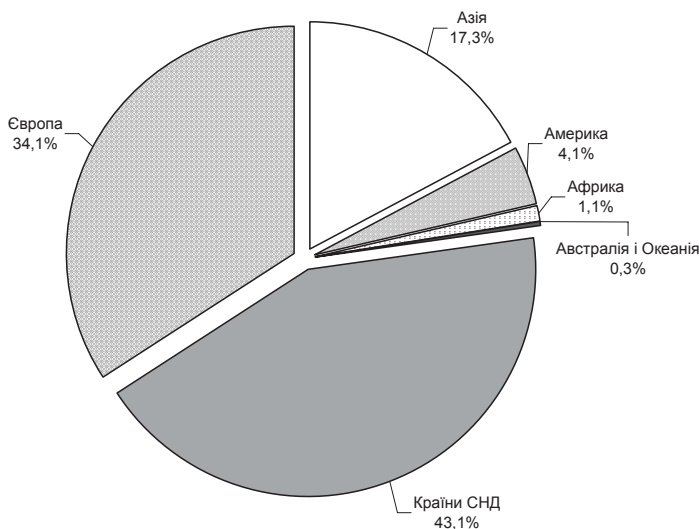

Рис. 15. Географічна структура імпорту товарів в Україну в I кв. 2008 р., %

Варто звернути увагу на прогресивну структуру експорту товарів до країн СНД. Так, частка продукції машинобудування в цьому експорті стабільно перевищує його частку в загальному експорті і становить приблизно його третину. До країн СНД спрямовується три чверті експорту продукції машинобудування і харчової промисловості України.

Вступ України до СОТ та очікуваний вступ до цієї організації Російської Федерації створюють сприятливі умови для якісного поліпшення торговельних відносин України з країнами СНД, гармонізації режимів торгівлі, створення рівноправних умов для товарообміну між країнами, сприятливого середовища для ефективного вирішення торговельних суперечок та скасування дискримінаційних обмежень. Зацікавленість країн СНД у продукції

вітчизняних підприємств сприяє позитивним структурним зрушенням в українській економіці, торуючи шлях «м'якому» входженню України у світове конкурентне середовище.

Між тим **товарна структура українського експорту до країн ЄС має переважно сировинний характер.** Україна залишається постачальником промислової сировини і напівфабрикатів для країн ЄС: третину експорту в 2007 р. становила продукція металургії, чверть експорту – мінеральні продукти і продукція хімічної промисловості. Понад 60 % експорту з України до Європейського Союзу становлять товари проміжного виробничого циклу.

Водночас приблизно половину імпорتنих поставок України із ЄС становить продукція машинобудування, до того ж дві третини її припадає на продукцію інвестиційного призначення. З країн Євросоюзу Україна ввозить понад 40 % імпортованої харчової продукції і понад половину продукції легкої промисловості

Таким чином, **посилення ролі зовнішньоторговельного чинника економічного зростання в Україні супроводжується низкою дисбалансів, пов'язаних із зволіканням з інституційними і структурними реформами, відсутністю послідовної політики щодо паритетного залучення національної економіки до міжнародного поділу праці на засадах опанування сучасними чинниками конкурентоспроможності.**

Диспропорційність структури імпорту та експорту за рівнем доданої вартості призводить до втрат потенційної продуктивності національних факторів виробництва, сповільнює економічну динаміку, що закономірно формує негативне сальдо зовнішньої торгівлі, яке у свою чергу є генератором перманентної загрози макрофінансової дестабілізації. Набуття Україною членства у Світовій організації торгівлі створює як потенційні можливості для розвитку та поліпшення структури зовнішньої торгівлі України, так і ризики укорінення експортної моделі розвитку при консервації наявного місця України у міжнародному поділі праці, яке, як було показано вище, не є оптимальним з точки зору досягнення стратегічних цілей оволодіння сучасними засадами конкурентоспроможності національної економіки. Це вимагає посилення уваги з боку держави до заходів щодо регулювання експортно-імпоротної діяльності.

5. Перспективи досягнення стратегічних орієнтирів в умовах реалізації тактичних пріоритетів економічної політики

Подальший розвиток економіки України відбуватиметься в умовах дії комплексу викликів, які накладатимуть відбиток на

формування тактичних завдань економічної політики. **Першочергові завдання економічної політики в різних варіаціях концентруватимуться навколо проблем макрофінансової стабілізації (насамперед антиінфляційних заходів) та недопущення зниження рівня життя населення в умовах впливу інфляційного чинника.**

Варто наголосити, що сповільнення інфляційних тенденцій у квітні–травні, яке набуде продовження у перші літні місяці, не може бути підставою для заспокоєння.

Існує низка ризиків, що можуть призвести до нового витка інфляції в осінні місяці:

– встановлення вартості сільгосппродукції нового врожаю на більш високому ціновому рівні через:

– значний рівень витрат сільгоспвиробників внаслідок подорожчання палива, засобів агрохімії, підвищення заробітної плати працівників;

– необхідність компенсації недофінансування програм підтримки сільгоспвиробництва, яке відбувається як через бюджетну «економію», так і через повільну адаптацію механізмів держпідтримки до вимог СОТ;

– вплив світового подорожчання продовольства, яке, ймовірно, триватиме;

– необхідність накопичення інвестиційних ресурсів сільгоспвиробників, які мають реагувати на виклики міжнародної конкуренції;

– підвищення комунальних тарифів, у т.ч. в умовах збільшення вартості імпортованого природного газу;

– вплив інфляційних очікувань і фактичного зростання споживчого попиту внаслідок переходу до нової тарифної сітки, анонсованого у вересні поточного року;

– настання ефекту від збільшення бюджетних видатків внаслідок ймовірного перегляду бюджету–2008 у бік збільшення видаткової частини;

– вплив девальваційних очікувань суб'єктів господарювання та населення в разі надмірного зміцнення гривні при зростанні негативного сальдо зовнішньої торгівлі.

Такий розвиток ситуації може спонукати до вжиття додаткових стандартних заходів антиінфляційної політики у монетарній та фінансовій сферах, які, як було показано вище, мають досить суперечливий вплив на макроекономічну ситуацію та значною мірою блокують реалізацію стратегічних пріоритетів забезпечення конкурентоспроможності національної економіки.

Компенсація втрат динаміки реальних доходів населення через інструменти соціальної політики та підвищення мінімальної заробітної плати також містить у собі системні суперечності. Тривале здійснення екстенсивної соціальної політики, сконцентрованої на механістичному збільшенні соціальних асигнувань, призвело до зволікання із структурними зрушеннями у системі соціального захисту. Відтак, незважаючи на відносно високу порівняно з іншими країнами частку соціальних витрат, ефективність цих витрат залишається вельми низькою, вони мають здебільшого нецільовий характер. Намагання здійснити бодай часткові спроби підвищення адресності соціальних виплат зустрічають різкий політичний спротив. Положення, які пов'язують набуття права на отримання низки соціальних допомог з рівнем душевого доходу, з проекту держбюджету–2007 було вилучено, а в 2008 р., хоча такі положення все ж були прийняті, їх було скасовано рішенням Конституційного Суду.

Відсутність чітких стратегічних пріоритетів соціальної політики призводить до розпорошування коштів та тотального недофінансування соціальних установ, від чого зрештою потерпають найменш захищені категорії населення. Попри постійне збільшення абсолютних розмірів соціальних видатків, жодна з соціальних функцій держави досі не реалізується в кількісних та якісних параметрах, передбачених законом. Показовим щодо реальної ефективності системи соціального захисту в Україні є те, що для забезпечення бюджетного збалансування Законом України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» було зупинено дію 102-х соціальних законів. За деякими оцінками, загальна «вартість» цих законів для бюджету сягала 105 млрд грн., що доводить цілковиту неадекватність системи соціального захисту, що склалася.

Можливості неінфляційного підвищення доходів працюючої частини населення суттєво обмежені динамікою продуктивності праці. Остання в свою чергу досить жорстко пов'язана з динамікою та якістю інвестиційних та інноваційних процесів в Україні, отже, безпосередньо вимагає радикальних структурних зрушень в економіці.

З нашої точки зору, подальші перспективи стабільності економічного зростання та забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств визначатимуться спроможністю подолати базові суперечності розвитку та гнучкістю і ефективністю реагування на зміну конкурентної ситуації як на світовому, так і на внутрішньому

ринку. При цьому **в найближчій перспективі слід очікувати впливу низки наступних ризиків:**

- уповільнення світової економічної динаміки, що спричинить відповідне скорочення попиту на продукцію вітчизняних експортерів;

- висхідна динаміка інфляційних процесів у більшості країн – основних торговельних партнерів України, що спричиняє зростання ціни імпортованих товарів для вітчизняних підприємств, стримування нарощування зовнішнього попиту;

- загострення конкуренції з боку країн, що розвиваються, та країн–членів СНД (насамперед РФ) на ринках основних груп експорту України, зокрема машинобудування, що актуалізує для вітчизняної промисловості потребу у суттєвому оновленні модельного ряду та підвищенні якості готової продукції;

- виклики, пов'язані з вступом України до СОТ і відповідним посиленням конкуренції на внутрішньому ринку, нарощуванням імпорту окремих груп товарів, що можуть спричинити скорочення виробництва в таких галузях, як харчова та легка промисловість, окремій підгалузі машинобудування;

- подальше зростання вартості імпортованого газу, що, ймовірно, в умовах стабілізації цінової ситуації на ринках металів і хімічної продукції обумовить скорочення рентабельності в цих галузях, а також вестиме до загального підвищення витрат в усіх галузях економіки;

- високий інфляційний тиск, що обумовлює, з одного боку, обмеження для зростання платоспроможного споживчого попиту, а з іншого – зростання вартості сировини для промислових підприємств, подорожчання вартості залучених фінансових ресурсів, обмеженість інвестиційних ресурсів;

- збереження високого рівня зношеності виробничих фондів. Сучасні темпи оновлення основних засобів у промисловості на рівні 5 % за рік за ступенем зношеності близько 60 % неспроможні забезпечити їх швидку модернізацію;

- домінування у багатьох галузях (насамперед сировинних) тенденції до підвищення ступеня використання існуючих виробничих потужностей із застосуванням застарілих технологій;

- високий рівень енергоємності більшості галузей;

- низька ефективність механізму підтримки експорту промислової продукції;

- обмеження, пов'язані з нерозвиненістю виробничої та логістичної інфраструктури;

- нерозвиненість механізмів підтримки інновацій і технологічного розвитку;
- недостатній рівень захисту прав власності в Україні.

Перманентна наявність більшості з цих ризиків зазвичай компенсувалася сприятливою ціновою кон'юнктурою на зовнішніх ринках, можливостями цінової конкуренції українських виробників завдяки дешевизні більшості ресурсів та отриманню податкових та інших преференцій. Проте потенційні можливості використання таких компенсаторів стають дедалі вужчими, а відтак необхідність реалізації завдань структурної модернізації – дедалі критичнішою.

Виходячи з вищезазначеного, слід констатувати, що **здійснення антиінфляційної політики як визначального першочергового завдання має бути ретельно вивіреною і будуватися на чітких стратегічних пріоритетах**. Принципової ваги набуває пошук прийняттого компромісу між альтернативними напрямками економічної політики – зниження темпів інфляції або збереження високих темпів економічного зростання. Обидва напрями мають свої переваги і недоліки. Так, зниження темпів інфляції через рестриктивну політику підвищує шанси на успіх у зміцненні стабільності банківської системи, посиленні збалансованості розвитку фінансових ринків (з усуненням елементів «перегріву» на низці сегментів, перш за все на ринку нерухомості), усуненні диспропорцій у споживанні і заощадженнях. Проте воно практично виключає можливість продовження тенденцій активного збільшення рівня доходів населення, що вельми небажано з огляду на значне відставання рівня середньодушового доходу від європейських показників, а також значно утруднює процеси структурної модернізації та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

З огляду на вагомий немонетарний компонент інфляції, боротьба з нею монетарними методами має незначні шанси на успіх. Тож, у підсумку темпи інфляції можуть знизитися незначним чином за гальмування інвестиційної активності, промислового виробництва, розвитку банківської системи, що істотно обмежує набір можливих антиінфляційних заходів. Зокрема вкрай неоднозначним інструментом на поточному етапі є курсова політика. В умовах імпорту інфляції та зростаючої присутності товарів іноземного виробництва на внутрішньому ринку зміцнення гривні, як було показано раніше, може відіграти роль дестимулюючого фактора для вітчизняного виробництва.

У разі вибору політики збереження високих темпів економічного зростання за рахунок розширення внутрішнього попиту і зростання

кредитної активності основними ризиками можуть стати запізнення позитивного антиінфляційного ефекту та проходження економіки через досить тривалий, кількарічний період відносно високої інфляції на рівні 10–12 %. При цьому зберігається залежність економічного розвитку від зовнішньої кон'юнктури, зростають ризики, пов'язані із зовнішньою приватною заборгованістю і проблемними кредитами банківського сектору, що потребує завчасної концентрації зусиль на послабленні залежності від світових ринків капіталу і побудові конкурентоспроможної національної фінансової системи.

Враховуючи об'єктивний і, ймовірно, довгостроковий характер глобальних інфляційних процесів, комплексний характер внутрішніх чинників інфляції, дефіцит вільних коштів банківської системи, значне від'ємне сальдо торговельного балансу, труднощі із визначенням оптимальної курсової динаміки української валюти, що відображають структурні проблеми української економіки, ключовим завданням НБУ має стати раціоналізація інфляції шляхом виключення її спекулятивної і суб'єктивної складових, забезпечення передбачуваної курсової динаміки, більш рівномірний розподіл інфляційних і курсових витрат у суспільстві, максимально можливе задоволення потреб суб'єктів господарювання у фінансових ресурсах за збереження стабільності банківської системи.

У довгостроковому періоді ключовими цілями монетарної політики мають стати побудова стійкої фінансової системи та модернізація реального сектору економіки, а саме:

- поступовий перехід до політики гнучкого валютного курсоутворення за збереження оптимальної курсової динаміки – уповільнення темпів підвищення реального обмінного курсу гривні шляхом зниження темпів інфляції;

- зміцнення стабільності банківської системи, розширення її ресурсних можливостей та інструментів підтримки економічного зростання;

- посилення спроможності фінансового сектору до трансформації вільних коштів громадян в інвестиційні ресурси – ринкової «стерилізації» частини надлишкової грошової маси, що знаходиться на руках у населення.

Досягнення вищезазначених цілей потребує реалізації наступних заходів:

у сфері грошово–кредитної політики

- посилення банківського регулювання у спосіб доповнення його лібералізованих елементів нормами пруденційного нагляду і контролю;

- розвиток механізмів рефінансування банківської системи, які дозволять послабити мотивацію комбанків до виходу на ринки зовнішніх запозичень, збільшити роль процентних чинників регулювання грошової пропозиції;

- стимулювання здійснення банківською системою збалансованої політики, спрямованої на розвиток виробництва і оптимальної з погляду управління ризиками структури активів/пасивів, реалізацію ефективного контролю;

- розвиток механізмів спрямування ресурсів банківської системи на довгострокове інвестиційне кредитування, формування механізмів залучення на інвестиційні цілі фінансових ресурсів із позабанківського обігу (у т. ч. коштів громадян);

у сфері валютно–курсової політики

- перехід до нового сценарію регулювання НБУ валютного курсу, ключовими ознаками якого має стати концентрація зусиль на створенні належних інституційно–організаційних умов для розвитку ринкових засад курсоутворення; раціональнішого використання валютних коштів; посилення мотивації суб'єктів валютних відносин до підтримання збалансованих валютних позицій і страхування валютних ризиків;

- вдосконалення політики валютних інтервенцій у напрямі підвищення її узгодженості з процентною політикою;

- прискорений розвиток строкового сегмента валютного ринку та системи інструментів страхування валютних ризиків;

у сфері розвитку фінансового сектору

- форсований розвиток фондового ринку, механізмів й інструментів рефінансування банків, необхідних для підтримання банківської ліквідності та ефективного перерозподілу тимчасово вільних активів на цілі активізації інвестиційної діяльності та модернізації економіки;

- розробка та впровадження нормативно–методичного інструментарію емісії приватних інвестиційних цінних паперів для роздрібного продажу індивідуальним інвесторам;

- організація випуску державних та муніципальних цінних паперів для продажу населенню з гарантованим рівнем доходності, надходження від яких слід спрямовувати виключно на фінансування проектів розвитку, а також розбудова правової бази для діяльності інститутів спільного інвестування;

- чітке визначення прав та обов'язків емітентів та інвесторів, підвищення вимог до корпоративного управління, узгодження законодавства з міжнародними нормами та сучасними вимогами розвитку капіталу в Україні, прийняття закону «Про акціонерні товариства»;

- розширення лінійки фінансових інструментів, доступних для інвесторів, повноцінне впровадження в обіг похідних цінних паперів;
- розбудова національної депозитарно–клірингової системи, удосконалення обліку прав власності на цінні папери, запровадження міжнародних стандартів обліку прав власності на цінні папери та розвиток системи обігу цінних паперів та деривативів, спрощення процедури проведення розрахунків за угодами з цінними паперами за участю нерезидентів;
- закріплення стандартів корпоративного управління на нормативному рівні;
- роз'яснення потенційних можливостей, створення позитивного іміджу українського фондового ринку серед населення;
- концентрація торгівлі цінними паперами на організованому ринку, діяльність якого відповідає міжнародним стандартам.

Слід наголосити, що **антиінфляційні заходи монетарної політики будуть успішними лише за підтримки їх виваженою фіскальною політикою**. Цьому сприятимуть, зокрема, коректна політика управління бюджетними коштами на Єдиному казначейському рахунку НБУ, збереження співвідношення бюджетних видатків та ВВП на плановому рівні 26,1 %, утримання дефіциту бюджету на рівні 1,2–1,5 % ВВП, відмова від використання понадпланових надходжень від приватизації в поточному році, раціоналізація видатків на соціальну сферу, зв'язування динаміки соціальних стандартів, які встановлюватимуться при підготовці бюджету–2009, із зростанням продуктивності праці тощо.

Проектування бюджету–2009, яке розпочалося в червні, матиме значний вплив на інфляційні очікування суб'єктів господарювання, що також має враховуватися урядом.

Насамкінець слід також підкреслити важливість коректної інформаційної політики, яка має знижувати рівень інфляційних і курсових очікувань. Тривале замовчування урядом реальних інфляційних та курсових перспектив відіграло негативну роль щодо інфляційних й курсових очікувань.

Декларовані урядом орієнтири випереджального зростання соціальних видатків, які були підкріплені практичними діями щодо формування державного бюджету–2008, компенсації знецінених заощаджень, іншими програмними заявами вищих урядовців, створили у суб'єктів ринку та громадян відповідні очікування щодо фіскальної поведінки влади.

Визнавши інфляційну загрозу та відверто підвищивши прогноз інфляції на 2008 рік, чітко окресливши перспективи щодо май-

бутньої динаміки курсу української валюти уряд тим самим надає сигнали щодо усвідомлення ним небезпек надміру активної політики фінансових витрат.

Для цього доцільно підвищувати рівень поінформованості населення щодо інфляційних процесів та орієнтирів курсової динаміки в країні, поточних чинників інфляції та причин прийняття рішення про зміну офіційного курсу гривні, здійснювати порівнювання ситуації з іншими країнами, забезпечувати висвітлення суті антикризових заходів, розроблених урядом. Поряд з наявністю системного дослідження тенденцій розвитку монетарної сфери це вимагає узгодженості інформаційних виступів урядовців, формування культури політичної конкуренції.

Забезпечення макрофінансової стабільності нерозривно пов'язане зі стабілізацією зовнішньоторговельного балансу, що в умовах прогнозованих стійких високих темпів зростання обсягів імпорту вимагає спеціальної підтримки експортної діяльності. Відтак, важливою видається прискорена розробка і впровадження спеціальної стратегічної програми адаптації й реалізації потенціалу членства України в СОТ, передбаченої затвердженням Кабінетом Міністрів України проектом Програми діяльності уряду «Український прорив для людей, а не для політиків».

Поряд з цим мають бути реалізовані дієві заходи щодо оптимізації торговельно-економічної співпраці України з країнами СНД та посилення її позитивного впливу на структурні зміни української економіки, чому сприятимуть:

- розвиток тісніших міжрегіональних економічних зв'язків;
- участь українських компаній у розбудові мережі міжнародних транспортно-комунікаційних коридорів;
- спрощення митних операцій щодо проходження взаємних товаропотоків;
- скасування розбіжностей у питаннях тарифного, нетарифного (ліцензування, квотування, визнання сертифікатів тощо) і податкового регулювання взаємних товаропотоків на принципах СОТ;
- зближення законодавства у сфері зовнішньоекономічної співпраці на принципах СОТ з метою ліквідації бар'єрів у взаємній торгівлі.

На шляху створення зони вільної торгівлі з ЄС слід сконцентруватися на довгостроковій стабілізації торговельних відносин України з ЄС на паритетних засадах і поетапній лібералізації доступу європейських компаній на вітчизняний ринок. Слід добиватися згоди ЄС на застосування стосовно України асиметричної торговельної

політики, за якої Україна матиме перехідний період для закріплення власних позицій на ринках ЄС. **До важливих напрямів співпраці з ЄС належать:**

- запровадження механізмів протидії антидемпінговим та іншим обмежувальним заходам щодо українських виробників на ринку ЄС;
- налагодження інформаційного обміну щодо взаємних товарних та інвестиційних пропозицій компаній України та країн ЄС;
- розширення спільних інвестиційних проєктів за участю європейського капіталу у стратегічних галузях української економіки;
- розширення співпраці України та ЄС в науково–технологічній сфері, зокрема в рамках реалізації Лісабонської стратегії;
- співпраця в галузі забезпечення енергетичної безпеки ЄС.

Досягнення якісних зрушень у реальному підвищенні рівня життя населення та забезпеченні дієвості соціальної політики держави вимагатиме системних заходів у реформуванні системи соціального забезпечення.

Парадоксально, але попри знаходження соціальної політики в центрі уваги вітчизняного політикуму вже протягом тривалого часу, основний акцент в ній надається номінальному збільшенню розмірів виплат та створенню додаткових видів виплат.

Між тим в Україні відсутнє коректне визначення стратегічних пріоритетів державної соціальної політики і тактичних інструментів їх досягнення. Певною мірою спробою визначити таку стратегію є розроблена Національним інститутом стратегічних досліджень Концепція гуманітарного розвитку України³, проте на нормативно–правовому рівні подібний документ відсутній.

Відтак, уряду необхідно розробити стратегічний документ, який розкривав би аналітичні та теоретичні принципи, оцінки сучасної соціальної ситуації, впливу на неї, ключові питання та суперечності соціальної сфери, концепцію соціальної політики, механізми та засоби вирішення важливих соціальних завдань.

З метою приведення соціальних зобов'язань уряду у відповідність до економічних можливостей держави необхідно провести повну інвентаризацію існуючого соціального законодавства, зокрема провести вартісну оцінку існуючих соціальних законів.

Важливим кроком до усунення політичних спекуляцій щодо соціальної політики має стати узгодження чинного

³ [www.niss.gov.ua /Table/koncsep.htm](http://www.niss.gov.ua/Table/koncsep.htm)

соціального законодавства зі статтею 22 Конституції України⁴ та отримання офіційного тлумачення Конституційним Судом України конституційного поняття «зміст та обсяг існуючих прав та свобод». Якщо відповідно до тлумачення реформування соціальної політики держави суперечитиме статті 22 Конституції України, необхідно ініціювати внесення змін до Конституції.

Першочерговими пріоритетами політики у соціальній сфері, які мають знайти відбиток при формуванні бюджету–2009, є запровадження інструментів забезпечення адресності соціальної політики, чіткого її спрямування на соціальні прошарки, які безпосередньо потребують державної підтримки. Зокрема слід визначити чіткі та прозорі критерії адресності в наданні основних видів соціальної допомоги, встановити оптимальні форми соціальної допомоги (грошова, негрошова, натуральна) для різних цілей та соціальних груп, запровадити механізми контролю за цільовим використанням допомоги тощо.

Значний вплив на показники якості життя населення має завдати реформування житлово–комунальної сфери, зокрема впровадження реальних механізмів конкуренції та відповідальності за якість послуг, що надаються, з впровадженням відповідних стандартів послуг, спрямування державних інвестицій у проекти щодо зниження енергоємності, підвищення надійності комунального сектору, що одночасно може запобігти надмірно різкому зростанню тарифів для акумуляції галузю інвестиційних ресурсів.

⁴ *Стаття 22.* «Права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод».

**МАТЕРІАЛИ ЗАСІДАННЯ
«КРУГЛОГО СТОЛУ»
«ТАКТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ
ТА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ»**

11 червня 2008 року в конференц-залі Національного інституту стратегічних досліджень відбулося засідання «круглого столу» «Тактичні пріоритети та стратегічні орієнтири економіки України». В обговоренні взяли участь співробітники наукових та аналітичних установ, органів державної влади, представники засобів масової інформації. До засідання було підготовлено аналітичну доповідь, яка стала одним з предметів обговорення.

В обговоренні взяли участь:

АКІМОВА Ірина Михайлівна	народний депутат України
БАБАНІН Олександр Сергійович	завідувач сектору зовнішньоекономічної стратегії відділу економічної та соціальної стратегії Національного інституту стратегічних досліджень
БЕЛІНСЬКА Яніна Василівна	старший науковий співробітник відділу економічної та соціальної стратегії Національного інституту стратегічних досліджень
БОЯРЧУК Дмитро Євгенович	виконавчий директор Центру соціально-економічних досліджень (CASE Україна)
БУРАКОВСЬКИЙ Ігор Валентинович	директор Українського інституту економічних досліджень і політичних консультацій
ВОРОТІН Валерій Євгенович	заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень
ГЛАДКИЙ Валерій Олександрович	генеральний директор Аналітичного центру «Бюро економічних і соціальних технологій» (БЕСТ)
ГУТКЕВИЧ Світлана Олександрівна	завідувач кафедри менеджменту Європейського університету

ЖАЛІЛО

Ярослав Анатолійович

завідувач відділу економічної та соціальної стратегії Національного інституту стратегічних досліджень, президент Центру антикризових досліджень

ЗРІБНЯК

Анатолій Леонідович

заступник керівника Головної служби соціально-економічного розвитку Секретаріату Президента України

КРЮЧКОВА

Ірина Володимирівна

заступник Міністра економіки України

ЛЯПІН

Дмитро Вадимович

старший науковий співробітник відділу стратегій управління регіональним розвитком Національного інституту стратегічних досліджень

ЛЯПІНА

Ксенія Михайлівна

народний депутат України

МАКАРЕНКО

Ігор Петрович

директор Інституту еволюційної економіки

МАРТИНЮК

Юрій Іванович

віце-президент Міжнародного інституту менеджменту

МЕРНІКОВ

Геннадій Іванович

старший науковий співробітник регіонального філіалу НІСД у м. Дніпропетровську

МУНТІЯН

Валерій Іванович

заступник Міністра економіки України

ПАРНЮК

Володимир Олександрович

директор департаменту макро-економічного прогнозування Міністерства фінансів України

ПИЩУЛІНА

Ольга Миколаївна

завідувач сектору соціальної та демографічної політики відділу економічної та соціальної стратегії Національного інституту стратегічних досліджень

ПОКРИШКА

Дмитро Степанович

завідувач сектору економічної стратегії відділу економічної та соціальної стратегії Національного інституту стратегічних досліджень

ПОЛНАРЬОВ

Семен Якович

експерт Центру антикризових досліджень

ПУГАЧОВ

Микола Іванович

керівник групи, Аналітично-дорадчий центр ПРООН

РОЗПУТЕНКО

Іван Васильович

завідувач кафедри економічної політики Національної академії державного управління при Президентові України

РУБАН

Юрій Григорович

директор Національного інституту стратегічних досліджень

ФЕДУЛОВА

Любов Іванівна

радник при дирекції Національного інституту стратегічних досліджень

ХАРАЗШВІЛІ

Юрій Михайлович

заступник директора з наукової роботи Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки

ШУМИЛО

Ігор Анатолійович

член Правління, виконавчий директор з економічних питань Національного банку України

ЮРЧИШИН

Василь Володимирович

директор економічних програм Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова

ЯРЕМЕНКО

Сергій Олександрович

радник Міністра економіки України

Учасники засідання обговорили особливості соціально-економічних проблем, які постали в Україні на поточному етапі, висловили своє бачення орієнтирів державної політики на коротко- та довгострокову перспективи. Засідання було широко висвітлене в засобах масової інформації.

Нижче наводяться тексти виступів, викладені за аудіозаписом та надані учасниками «круглого столу».

РУБАН Юрій Григорович,
директор Національного інституту стратегічних досліджень

Дякую всім, хто сьогодні виявив інтерес до участі у нашому «круглому столі». Сам по собі цей інтерес, звичайно, викликаний економічною тематикою. Є одне фундаментальне питання: це питання про те, що відбувається з економікою країни в короткостроковій перспективі, як ми бачимо її динаміку. Тут можуть бути різні точки зору. Можна звести цей погляд лише до контексту інфляції, поточних проблем – всього того, що ми назвали тактичними пріоритетами. Уряд переконує нас в тому, що ситуація покращується. Напевно, ми можемо піти на базар і побачити, що там полуниця, яка коштувала 35 гривень, зараз уже коштує 25. Але можна розуміти глибше ті проблеми, які виникають в економіці, яка не пройшла до кінця процес модернізації, не зазнала структурних реформ і яка, в той же час, отримує нові виклики.

Маються на увазі, наприклад, процеси, які відбуваються в глобальній світовій економіці, вступ до СОТ, які відбуваються у зв'язку з процесом європейської інтеграції і ймовірним формуванням зони вільної торгівлі з Європейським Союзом. Очевидно, що ті сигнали, що надходять зараз із Росії щодо ціни на газ – це теж питання стратегічних перспектив економіки України. Цей багатозначний, багаторівневий комплекс факторів саме й міг би стати предметом розгляду на сьогоднішньому «круглому столі».

ЖАЛІЛО Ярослав Анатолійович,
завідувач відділу економічної та соціальної стратегії
Національного інституту стратегічних досліджень,
президент Центру антикризових досліджень

Економіка України у 2008 році продовжує характеризуватися позитивними показниками економічної динаміки. Попри значне зростання інфляційних тенденцій, реальні темпи економічного зростання залишаються достатньо високими, забезпечуючи як стійке зростання доходів населення, так і належне фінансування видатків бюджету.

Основними характерними рисами розвитку економіки України в січні–квітні 2008 року стали наступні.

Перше. ВВП на 6,2 % (в реальному вимірі) перевищував аналогічний показник січня–квітня 2007 року.

Друге. У секторальному вимірі спостерігається значне посилення диференціації темпів зростання. Одним з визначальних рушіїв приросту ВВП слід вважати активне зростання в промисловості, яке стало логічним продовженням тенденцій, які встановилися у 2007 р.

Третє. Водночас динаміка розвитку в більшості галузей промисловості є нестійкою та поступається відповідному періоду минулого року. Тривожною тенденцією стало відновлення спаду у виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення, близьким до стагнаційного є розвиток металургійного виробництва. Понад половину зростання промисловості забезпечило машинобудування.

Четверте. Посилюється роль експортного чинника – експорт з України зріс у січні–березні на 30,2 %, що перевищило аналогічний минулорічний показник (28,0 %), на тлі загального зниження темпів зростання в промисловості. При цьому експорт продукції машинобудування зріс на 44,7%, сільськогосподарської і продовольчої продукції – на 44,2 %.

П'яте. Водночас відбувається поступове витіснення вітчизняних виробників з окремих внутрішніх ринків промислової продукції. Динаміка зростання імпорту більшості груп товарів промисловості є значно вищою, ніж вітчизняного виробництва. В січні–березні імпорт продовольчих товарів зріс на 47,9 %, товарів легкої промисловості – на 87,7 %.

Шосте. Відбулося послаблення інвестиційного чинника промислового зростання, про що свідчить сповільнення приросту інвестицій в основний капітал в першому кварталі 2008 р. до 10,4 % проти 32,2 % торік.

Сьоме. Структура інвестування погіршується: спостерігається стійка тенденція до зменшення частки в сумарному інвестуванні промисловості та транспорту і зв'язку. Натомість стабільно зростає частка вкладень в операції з нерухомістю та торгівлю. В I кварталі 2008 р. інвестиції в промисловість збільшилися на 8,4 %, причому основним джерелом інвестицій в галузі стала добувна промисловість, яка забезпечила їх зростання на рівні 34,0 %. Основна маса інвестицій в I кварталі 2008 р. була забезпечена харчовою промисловістю (20,5 %), металургією (14,0 %), виробництвом будматеріалів (8,1 %). На машинобудування припадало лише 8,6 % інвестицій в промисловості. Отже, відбувається вплив інвестиційних ресурсів до секторів

перерозподільчої групи, що, зрештою, обумовлює посилення розриву темпів приросту попиту й пропозиції, відіграючи певною мірою проінфляційну роль.

Восьме. Хоча за I квартал року в економіку України було вкладено майже чвертеро більше іноземних інвестицій, ніж за відповідний період минулого року, на посередницькі сфери діяльності в цей період припало дві третини їх загального приросту. Частка прямих іноземних інвестицій в промисловість в I кварталі 2008 р. зменшилася порівняно з відповідним періодом 2007 р. більш, ніж вдвічі – з 37,6 % до 16,3 %.

Дев'яте. Високі темпи економічного зростання створювали належне підґрунтя для зростання доходів населення. Внаслідок дії цих чинників номінальні доходи населення, за офіційними даними Держкомстату, зросли у січні–квітні 2008 року порівняно з відповідним періодом попереднього року на 46,2 %.

У той же час, спостерігається посилення дисбалансів у грошово–кредитній та валютно–фінансовій сферах. Через активізацію інфляційних тенденцій реальний приріст доходів суттєво сповільнився. Пікові значення приросту споживчих цін одразу на цілу низку соціально чутливих видів продовольчих товарів обумовили посилений негативний соціальний ефект інфляційних тенденцій та дають підстави стверджувати про припинення зростання та певне зниження реальних доходів прошарків населення з невисоким рівнем доходу,

На відміну від неодноразово описаних в економічній літературі прецедентів прискорення інфляційних тенденцій внаслідок загального «розігріву» економічної активності, де інфляція відіграє роль своєрідного «змащувача» високих темпів зростання та, в разі необхідності, долається «охладженням» економіки, нинішня інфляція в Україні має іншу природу й вимагає для свого подолання насамперед суттєвих структурних зрушень як в технологічній структурі, так і в організації виробництва і обігу, яких, на жаль, поки що не спостерігається.

Про причини інфляції сказано чимало. Її сповільнення у квітні й, особливо, травні, наштовхує на висновки про правильність обраного шляху антиінфляційної політики. Проте чи була ця політика достатньо ефективною?

На нашу думку, головна вада антиінфляційної політики – це неузгодженість дій фіскальної та монетарної влад. Уряд основну вагу антиінфляційної політики поклав на накопичення коштів на Казначейському рахунку в НБУ. В той час як у січні–квітні розпис доходів загального фонду держбюджету було перевиконано на 11,5 %,

видатки було профінансовано лише на 93,5 % плану. Проте в структурі видатків випереджаючими темпами зростали оплата праці працівників бюджетних установ (на 50,6 %) та поточні трансферти населенню (62,0%). Отже, така обмежувальна політика Мінфіну не призводила до гальмування зростання доходів, а відтак – «охолодження» споживчого попиту, в той же час – формувала потенційний монетарний «навіс» у вигляді залишку коштів, невідконтрольного монетарній владі.

Це спонукало НБУ до вжиття превентивних заходів для підстрахування від неконтрольованого надходження цих коштів на ринок, що обумовило застосування більш жорсткої, ніж це було б необхідно за інших рівних умов, монетарної політики.

Темпи зростання основних грошових агрегатів були помітно нижчі за минулорічні: за січень–травень грошова база зросла лише на 2,8 % (у відповідний період попереднього року – на 8,1 %), грошова маса – на 8,3 % (у відповідний період попереднього року – на 10,5 %), при тому, що, якщо торік зростання цін за перші чотири місяці 2007 р. сягнуло 1,9 %, то у поточному році – 13,7 %. Наслідком такої політики стало різке зростання дефіциту ліквідності – як готівкових, так і безготівкових ресурсів.

Парадоксально, але така модель «монетарно–фіскальної» антиінфляційної політики набула де-факто вираженого проінфляційного характеру. Обмежувальні заходи щодо грошової пропозиції без належного контролю над зростанням доходів та припливом зовнішніх запозичень обумовили наростання масового продажу валютних запасів та надходжень від зовнішніх запозичень для отримання гривневих ресурсів. Потреба запобігання надмірному зростанню курсу гривні спонукала Нацбанк до гривневих інтервенцій, які, по суті, нівелювали антиінфляційні зусилля. Що й змусило до здійснення офіційної ревальвації гривні. Проте в нинішніх умовах інфляційного сплеску ефект ревальвації видається надто неоднозначним, оскільки номінальна ревальвація на 4 % накладається також на ревальвацію реального ефективного курсу внаслідок інфляції гривні і несе в собі надмірний шоківий ефект для внутрішнього ринку та національного виробництва.

Першочергові завдання економічної політики концентруватимуться навколо проблем макрофінансової стабілізації (насамперед антиінфляційних заходів) та недопущення зниження рівня життя населення в умовах впливу інфляційного чинника.

Системне вирішення нагальних питань макрофінансової та соціальної стабільності не може відбуватися без здійснення радикальних структурних зрушень в економіці, які мають полягати в підвищенні продуктивності праці, зниженні рівнів енерго– та

матеріалоемності, оволодінні сучасними інноваційними чинниками конкурентоспроможності. Отже, реалізація тактичних пріоритетів макрофінансової стабілізації невідривна від досягнення стратегічних орієнтирів розвитку вітчизняної економіки.

Відтак, йдеться про наступні орієнтири:

У монетарній сфері – про перехід від політики «дешевих» до політики «оптимально доступних грошей» – з погляду задоволення потреб фінансування пріоритетних напрямів економічного розвитку в монетарній політиці, при підвищенні дієвості впливу на структуру грошової пропозиції та напрями використання ліквідних ресурсів комбанків.

У фіскальній сфері – радикальне удосконалення фіскальної політики, насамперед – досягнення мінімальної інфляційності в здійсненні бюджетних видатків, узгодженість монетарної та фіскальної політики в процесі розблокування понадпланових бюджетних надходжень.

У сфері соціальної політики – компенсація втрат динаміки реальних доходів населення через неінфляційні засоби: підвищення ефективності витрачання коштів, цільового характеру заходів та адресності соціальної допомоги.

**ВОРОТІН Валерій Євгенович,
заступник директора Національного інституту
стратегічних досліджень**

Коли ми готувалися до нашого «круглого столу», продумували його ідею, гіпотезу, найсерйознішою проблемою ми вважали гармонійне поєднання тактичних і стратегічних орієнтирів сучасної української економіки. Сімнадцять років ми розвиваємо ринкову економіку, маємо і реалізуємо стратегію побудови ринкової економіки. Закінчився період переходу від командно-адміністративної до ринкової економіки. Ми маємо сьогодні ринкову економіку практично з усіма її ознаками. Проте період трансформації, період глибоких ринкових перетворень, триває і буде тривати. Ми знаходимось у періоді глибоких ринкових перетворень і нам, безперечно, потрібно оновлювати сам процес управління.

Сьогодні ми запросили відомих фахівців, зокрема, з менеджменту і, я думаю, їхня позиція буде дуже цікавою. Тому що ринкова економіка діє на основі внутрішніх законів. Закони об'єктивні, ми про це знаємо, вони діють незалежно від наших бажань. Але держава вводить обмеження дії цих внутрішніх законів. Тому

сьогодні стратегію ми маємо, але не завжди бачимо вдаль поєднання стратегічних і тактичних дій.

І ще одне. Що сьогодні відбувається, зокрема в регіональній економіці? Ми практично зупинили управління регіонами. Сьогодні ми не можемо ні прийняти регіональних стратегій, ні укласти угоди між радами і виконавчою владою. Практично це зупинено. Зараз ми аналізуємо новий закон про засади регіональної політики, який удосконалює цей механізм. І ми повинні терміново цей механізм запустити для того, щоб він працював.

**КРЮЧКОВА Ірина Володимирівна,
заступник Міністра економіки України**

Я прокоментую своє бачення того, що пропонується. Річ в тому, що на початку стислої доповіді було висловлено думку про те, що у нас є певні перекося, перш за все, бюджетні. Тобто у нас є перекося такий самий, який був і в 2005 році, між видатками на споживання і капітальними витратами. Проте, коли йшлося про пропозиції, то йшлося, знову ж, про те, що нам потрібно підвищувати адресну допомогу, тобто підтримувати найменш захищені верстви населення з тим, щоб не допустити зменшення їхніх реальних доходів. Якщо вже ми зачепили проблему певних макроструктурних перекося, напевно, необхідно було б наголосити, що в бюджеті необхідно збільшувати частину, яка іде на капітальні витрати. Адже те, що ми зараз спостерігаємо в будівництві, відбувається за рахунок того, що були зменшені витрати бюджету на капітальне будівництво. Якщо подивитись на зростання нагромадження основного капіталу, виходить приблизно десять з чимось відсотків, але саме будівельний компонент дає такий ухил вниз.

Ми бачили, що майже рівна крива була реальних наявних доходів населення, в той час як йшло велике зростання номінальних. З цього приводу можна сказати, що уряд щось–таки робить, що реальна заробітна плата, незважаючи на те, що її зростання менше, ніж в минулому році, залишається більш–менш стабільною. Це з приводу структурних перекося і з приводу політики заробітної плати.

Нещодавно у мене було декілька зустрічей і перемовин з представниками міжнародних фінансових організацій. Весь світ б'є на сполох з приводу нової продовольчої кризи, її впливу на ціни. У нас в споживчому кошику продовольчий компонент є надзвичайно великим. А ми, крім того, що отримали наслідки світової продовольчої кризи, маємо більше, ніж в усьому світі зростання цін на енергоресурси і надзвичайно

високе зростання цін виробників. Тобто зростання цін виробників уже два роки поспіль випереджає зростання споживчих цін, і це закладає, звичайно, базу зростання споживчих цін. На такий подвійний удар наша економіка відреагувала, але реальні доходи, ви бачите, практично майже не впали по своїх темпах зростання. В той же час, мені здається, і це моя особиста думка як фахівця, як вченого, треба чимось зараз пожертвувати з тим, щоб закласти стратегічний фундамент під зростання.

Те, що ми маємо зараз зростання, багато в чому пов'язане з припливом капіталу в Україну. Це спрацьовує, з одного боку, на те, що ми покриваємо дефіцит власних ресурсів, розігриваємо наш внутрішній попит, причому в першу чергу – його споживчу складову, стимулюємо імпорт, вартість імпорту зростає так само, як і вартість експорту, тобто світові ціни зростають і в імпортному кошику, і в експортному кошику, а свою економіку розвиваємо слабко. Ми зовсім не закладаємо фундамент у майбутнє зростання. Ми розіграли торгівлю, збільшили чисті податки, бюджет їх отримав, все виглядає добре. Насправді, треба розібратися з тим, які у нас відносини з рештою світу по потоках капіталу і їхню роллю в нашій економіці. З одного боку, ми нарощуємо борги. Проте ми їх не використовуємо на інвестиції, ми споживаємо і тим самим стимулюємо інші іноземні компанії.

Видається, що в наших пропозиціях потрібно вбачати фактор, який закладається під майбутні фундаментальні чинники зростання. Такі пропозиції мають виходити з того, що робити Мінфіну, закладаючи бюджет на наступний рік, закладаючи зміни до бюджету 2008 року. Має бути чітка позиція з приводу структури витрат, де не може бути такий низький компонент капітальних витрат. Ми говоримо про підтримку інфраструктури, про Євро–2012, а що робимо? У нас знижується будівництво доріг, у нас знижується компонент, який має бути найактивнішим! Щодо соціальних витрат, я би обрала іншу політику. Я би обрала, щоб ми жертвували високими темпами зростання доходів населення, які у нас спостерігаються п'ятий рік поспіль, ми майже вдвічі за п'ять років уже підвищили ці доходи, а спрямували доходи і заощадження на те, щоб закласти підґрунтя майбутнього зростання. Така моя думка як представника виконавчої влади.

ШУМИЛО Ігор Анатолійович,
член Правління, виконавчий директор
з економічних питань Національного банку України

Що є сьогодні пріоритетом? Що є сьогодні головним? Сьогодні вже згадувалось і про те, що інфляційний тиск все ще залишається

високим – 31,1%, згадувалось про ціни виробників. Я лише додам, що з лагом від 3 до 6 місяців по різних галузях ціни виробників реалізуються в споживчих цінах. Це значить, що вони впливатимуть щонайменше до кінця цього і протягом наступного року.

Наступне. Як показують наші розрахунки, фундаментальні інфляційні фактори посилюються і залишаються на досить високому рівні. Хоча дія факторів з боку пропозиції зупинилась, але вона зупинилась на надзвичайно високому рівні. І в умовах політичної невизначеності, в умовах високих інфляційних очікувань, в умовах чергових зобов'язань підвищення мінімальної заробітної плати це може знов спровокувати динаміку цін, які належать не до базової інфляції. Це сирі продукти, паливо і адміністративно регульовані ціни. Дозволю нагадати, що Україна знаходиться на «почесному» другому місці серед країн, найбільш уразливих до шоків інфляції.

Сьогодні вже говорилось про реальний ефективний обмінний курс. Справді, цінова конкурентоспроможність пов'язана з динамікою не номінального, а реального ефективного обмінного курсу. Зараз і за нашими оцінками, і за оцінками Міжнародного валютного фонду він близький до рівноваги. Проте вже п'ять років поспіль ми маємо значно вищу інфляцію, ніж в країнах – ключових торговельних партнерах. Навіть з урахуванням зниження курсу долара щодо інших валют – євро, російського рубля, протягом останніх трьох років, ця надвисока інфляція «з'їдала» наші переваги. Як засвідчує в своєму останньому звіті по Україні Міжнародний валютний фонд, якщо внутрішню інфляцію не буде стримано, подальше зниження конкурентоспроможності призведе до реальної переоцінки гривні, завищення її вартості. Зараз, за оцінками, вона або врівноважена, або має тенденцію до посилення.

Сьогодні вже дуже багато звучало відносно того, який ефект мала ревальвація. Ключове питання полягає в тому, що Національний банк перейшов від політики фіксації валютного курсу, яка на певних етапах створює загрози для майбутнього України, до більшої гнучкості. Знову ж таки, сьогодні говорилось про економічне зростання, і дуже часто посилаються: ось буде в цьому році падіння, буде 2,5 % зростання. Як на мене, це говорить просто про некомпетентність людей, які навіть не можуть порахувати з урахуванням структури нашого валового внутрішнього продукту і оцінити, до яких результатів можуть призвести ті чи інші дії.

Ми в Національному банку робимо оцінку потенційного випуску, цей випуск є зараз хоч і незначно, але вищим, ніж потенційний. Ви вже чули останню інформацію по промисловості. Практично

всі експерти говорять про рівень зростання не менше, ніж 5 %. Справді, дуже велика вразливість нашої економіки від ціни на сталь, але все це дозволяє проводити більш жорстку і фискальну, і монетарну політику.

Національний банк почав таку політику не зараз. Він її почав наприкінці минулого року. Траєкторія динаміки грошової маси свідчить про розрив зв'язку, який існував між динамікою монетарних агрегатів і інфляції. Є ціла низка речей, які насправді робив Національний банк щодо ставки, норм резервування тощо. Я.А.Жаліло та І.В.Крючкова кажуть: давайте більше інвестування! Якщо ми маємо інфляцію 30 % і більше, хіба можна говорити про якусь оптимальну вартість грошей, яка б ще дозволила інвестувати?

Треба враховувати, що з 1 травня і депозити і кредити, які до цього були і зараз є, вже враховуються по новій вартості валюти. Відбулося реальне зростання показників і кредитування, і депозитів фізичних і юридичних осіб, які тримали гроші в гривні. За рахунок переоцінки і депозитів і кредитів в іноземній валюті відбувся такий статистичний ефект. З іншого боку, насправді, посилення монетарної політики – цей той крок, який вже дозволив зупинити інфляцію.

Фундаментальні речі, про які сьогодні теж вже говорилося: різниця між зростанням споживання домогосподарств і зростанням реального валового внутрішнього продукту. П'ять років економічного зростання вони співпадали, три останні роки і цього року вони розходяться – приріст споживання значно вищий. Це надзвичайно складна проблема: як забезпечити підвищення соціальних стандартів, але не загубити економіку, бо ніщо її так не губить, ніщо так не губить інвестиції, реальні доходи, конкурентоспроможність людини як висока інфляція. Зараз ми маємо надзвичайно високу інфляцію. Якщо буде прийнятий бюджет, а це є в плані антиінфляційних заходів, з додатковими витратами, за самих добрих намірів, ці наміри призведуть до ще більшої інфляції і «з'їдять» ті популярні, але неефективні дії.

Тому у вимогах, які були з боку Національного банку, коли він проголошував перехід до гнучкості валютного курсу і стриману монетарну політику, були цілі забезпечити економічне зростання. Всі центральні банки весь час регулярно слідкують і за економічною активністю, і за ліквідністю банківської системи, і за інфляцією. Але зараз існують всі підстави, щоб оголосити боротьбу з інфляцією головним пріоритетом, всі дії підкорити цьому, бо ніщо так не сприяє кредитуванню, особливо припливові «гарячих» грошей, як різниця між високими ставками кредитування у нас в країні і ставками кредитуванню за кордоном. Це найголовніший фактор, який штовхає «гарячі» гроші й збільшує можливість заробляти в Україні.

Як колись сказав прем'єр-міністр Люксембургу, «всі ми знаємо, що робити, тільки не знаємо, як після цього домогтися переобрання». Серед нас тих, кого треба переобирати, не так багато, я хотів би їм побажати сміливості, але суспільство, громадські організації, наукові організації насправді повинні зараз тиснути на політиків, щоб це найстрашніше зло для України – висока інфляція – було зупинене.

**АКИМОВА Ірина Михайлівна,
народний депутат України**

Абсолютно согласна с И.А.Шумило. Основная проблема – это инфляция и, если более широко сказать, – риски макроэкономической дестабилизации. Помимо инфляции это проявляется еще в достаточно высоком уровне нашей внешней задолженности, который должен начинать беспокоить, и в тенденции роста дефицита государственного бюджета. Напоминаю, что вчера на комитете как раз рассматривалась бюджетная резолюция. На следующий год планируется 2 % дефицита госбюджета, плюс еще 1 % – на решение проблем «Евро-2012». 3 % дефицита – это высокий показатель для Украины в данных условиях. Поэтому риски дестабилизации есть, и они нарастают.

Вторая проблема сейчас – большая институциональная слабость внутри Украины. Это касается как политических, так и экономических институтов. Эта институциональная слабость не позволяет вообще делать какие-либо шаги по определению и реализации приоритетов, какими бы они ни были.

Третий момент. К сожалению, в условиях современной политической среды произошло полное торможение структурных реформ и реформ в области налоговой политики. В совокупности с политическими рисками это реализуется в снижении темпов инвестиций, как внутренних, так и внешних. Это, безусловно, должно тоже крайне настораживать.

И последняя проблема – крайняя политизация всех экономических процессов и крайний популизм, которые привели к тому, что, с одной стороны, начали активно отходить, к сожалению, от рыночных методов ведения экономики и увеличилось административное вмешательство в экономику. А, с другой стороны, мы полностью отошли от реального решения социальных проблем. Это продолжение пенсионной реформы и решение проблемы реформирования системы социальной помощи.

Вот это, с моей точки зрения, сейчас самые большие проблемы. Но есть не только проблемы. За последние полгода есть опреде-

ленный позитив. Можно называть это «позитив» в кавычках, но тем не менее. Мы поняли (и политики, и население), как легко вывести экономику страны из состояния макроравновесия. При всех отрицательных последствиях, с которыми мы столкнулись, осознание важности этой проблемы, мне кажется, – тот позитив, который нужен нам для толчка вперед.

Второе. При всей истерии, которая поднялась после ревальвации гривны, стало совершенно очевидным, что НБУ намерен проводить более гибкий валютный курс, и я считаю, что это очень важный сигнал и для политиков, и для населения в будущем. Есть понимание, и у политиков тоже, о необходимости новой роли Национального банка. И я считаю это позитивным сигналом.

Третий позитивный сигнал за эти полгода – это разочарования в политике популизма. Посмотрите, насколько сейчас упал личный рейтинг Тимошенко – сказывается разочарованность в её мероприятиях. Считаю, что это сигнал того, что сама политика популизма, а не просто отдельный индивидуальный лидер, на сегодняшний день уже находит правильную оценку среди населения.

С какими рисками в ближайшей перспективе мы будем сталкиваться? Первый риск. Инфляционная спираль уже раскручена, и «закручивать» её будет очень сложно. И.А.Шумило уже сказал о лаговых эффектах, которые ещё будут долго проявляться. Есть ещё и лаговый эффект популистской политики. Принимать непопулярные решения во время электорального цикла – и при возможных досрочных выборах в Парламент, и при очередных выборах на президентский пост очень тяжело. Я думаю, что этот процесс с фискальной стороны будет идти с огромными проблемами. Точно так же будет очень сложно начать налоговую реформу. Популистская социальная спираль раскручена, деньги в бюджете нужны, а снижение налогового давления означает уменьшение доходов, а значит, отсутствие поддержки, по крайней мере, со стороны отдельной части политиков, проведения налоговой реформы.

С чем я связываю надежды на ближайшее будущее? Есть внешние факторы, которые будут толкать Украину в сторону реформ. И есть внутренние факторы. Внешние факторы очень простые: резкий рост цен на энергоносители ставит нас перед необходимостью проведения энергосберегающих программ. И на государственном уровне, и на уровне частного сектора. Этот процесс пошел. Примером является металлургический сектор. Это будет ставить нас перед необходимостью заниматься тем, чем мы не занимались долгое время. Вступление в ВТО и переговоры по углубленной зоне свободной торговли с Евро-союзом – это тоже внешний фактор, который нас будет толкать на гар-

монізацію законодавства и на різку критику любых законопроектів, которые идуть в різрез с рыночними реформами. Это не значит, что они обязательно не пройдуть. Конечно, нет. Но, по крайней мере, их різкая критика, я считаю, будет очень важна для общества в целом.

Ещё один момент. Вопрос инвестиционного климата, который мы с вами как эксперты обсуждаем уже 10 лет, тоже станет в другом аспекте. Во–первых, в связи с замедлением темпов роста внутренних инвестиций и с проблемами в области налоговой реформы станет понятно, что хотя бы разрешительную систему нужно как–то реформировать, если уж мы не можем кардинально снизить налоги.

И есть ещё одна проблема. Ухудшение торгового баланса ставит нас перед угрозой. В случае, если прямые иностранные инвестиции пойдут вниз, что мы будем делать с нашим счетом текущих операций? Это будет толкать нас на определенные шаги в области улучшения инвестиционного климата.

Внутренние источники. Совершенно понятно, какое бы правительство ни было у власти, оно вынуждено осознать проблему. Нельзя, чтобы реальные доходы населения постоянно росли быстрее, чем реальный ВВП. Каким образом компенсировать инфляционные потери для населения? Понятно, что для всех их компенсировать будет нельзя. Значит, это поставит нас, наконец, перед необходимостью заняться реформой социальной помощи, которая абсолютно не ведется, и посмотреть более реалистичными глазами на пенсионную систему. Вот эти надежды я питаю на ближайший год.

РУБАН Ю. Г.:

Дякую за такий оптимістичний погляд. Особливо мені сподобалась теза про те, що закінчилась ера популізму в українській політиці. Єдине, що мене трохи непокоїть, так це результати виборів у Києві, де населення знову проголосувало за популізм.

ЛЯПНА Ксенія Михайлівна, народний депутат України

Приєднуюсь до аналізу ситуації, який провели мої колеги, і безумовно погоджуюсь з тим, що виклик номер один – це виклик інфляції. Останнім часом чула вже від деяких експертних груп: «А може, власне, не варто боротися з інфляцією?» Такі вже ведуться розмови з приводу того, щоб не допускати переохолодження економіки і просто певний термін не зважати на інфляцію. Я думаю,

це тупиковий шлях, сподіваюся, він не буде обраний. Я думаю, що однозначно буде обраний шлях пріоритетності подолання інфляційних тенденцій. Я з самого початку була прихильницею політики, яку зараз започаткував Національний банк, оскільки, думаю, виходячи з усіх світових тенденцій, ми просто зобов'язані переходити на більш гнучкий валютний курс і, більше того, мусимо зробити нарешті валютну лібералізацію, яку зробили і роблять далі наші сусіди. Може, звичайно, ситуація, коли в нас така інфляція, – не найкращий час, коли про це треба говорити, але світова економіка і глобалізаційні процеси не стоять на місці, не чекають, доки ми прокинемось, все побороємо і тоді перейдемо до лібералізації валютної політики.

Безумовно, зараз час для будь-яких серйозних структурних реформ дуже невдалий. Проте інших часів не було, і, напевне, не скоро буде. Тут я погоджуюсь з моєю колегою. Останні 5 років ми не маємо кращих часів, і ми весь час чекаємо на ці часи, не розпочинаючи глибокі структурні реформи. Під час виборів я неодноразово говорила, що найкращий метод боротьби з інфляцією – це хоча б середньострокові, вже не кажучи про довгострокові, глибокі структурні реформи. Це стосується і реформи оподаткування, хоча зрозуміло, що в найближчий рік особисто я не прогноую реальної можливості її провести.

Між тим, у нас є величезний резерв, де можна і необхідно проводити глибокі структурні реформи. Цей резерв називається «адміністративні бар'єри». Ми про це говоримо дуже давно, і весь час чомусь його не враховуємо. За нашими оцінками, ці адміністративні бар'єри все ще коштують бізнесу дуже дорого, і це також те джерело, за рахунок якого ми можемо інтенсифікувати розвиток, не вдаючись до більш глибокої системної реформи в галузі оподаткування. Я вважаю, що ця реформа може бути фактором, який об'єднає сьогоднішній роз'єднаний бурхливий політикум для того, щоб ми все ж таки зробили щось конструктивне.

Друге, що, на мій погляд, вкрай необхідно. Необхідно подивитись на ситуацію зі світовими тенденціями, оскільки Україна часто входить в світові глобалізаційні процеси не як суб'єкт, а як об'єкт. Ми не ведемо активну політику в цьому напрямку, тому весь час є об'єктом глобалізаційних процесів. Тим не менш, ми члени СОТ, ведуться активні переговори про створення зони вільної торгівлі з ЄС, і це є, насправді, наші не стільки виклики, як потенційні можливості, які ми можемо використати. Особливо зараз, коли всім відомо, що питання номер один у світі – продовольча криза, а Україна – це країна аграрна. Тобто, для нас продовольча криза – не виклик, а можливість,

яку ми можемо реалізувати і допомогти світові і собі в розвитку. Принаймні, від нас цього очікують.

Що для цього потрібно робити? По–перше, припинити боятися експорту сільськогосподарської продукції. На жаль, такий «переляк» був у попереднього уряду, є у сьогоdnішнього уряду, нам ледь–ледь вдалося натиснути на уряд, щоб вони зняли квотування експорту зерна, проте ще не вдалося зняти це питання по олії, і ми маємо ризики виникнення квотування ще якогось експорту, що абсолютно недоцільно і недоречно в умовах, коли це – наш потенціал.

По–друге, ми через бюджет можемо побудувати нову політику стимулювання сільського господарства відповідно до умов Світової організації торгівлі. Це вкладення в інфраструктуру сільськогосподарського виробництва, яке стимулює економічний розвиток, розвиток села, інші супутні процеси. Тобто, фактично зростає бізнес. На жаль, ми поки що не бачили таких бюджетних планів, проте ми провели дискусію з нашим міністром аграрної політики і відчули, що в нього є це бачення. Ми розраховуємо на те, що він зможе представити це бачення перед Кабінетом міністрів і провести його через майбутні зміни до бюджету, бо це вкрай важливо. Це треба робити зараз, а не через рік чи через два.

Я переконана, що бюджетна політика має відповідати викликам часу, які пов'язані з розвитком інфраструктури, зокрема доріг, житлово–комунального господарства. Цього ми, на жаль, в бюджеті поки що не бачили. Хоча бачимо, що є такий пріоритет, і уряд його декларує. Хочеться побачити його в новому варіанті бюджету, оскільки це ті інвестиції, які не погіршують бізнес–клімат, а, навпаки, його покращують, стимулюють бізнес, який працює з відповідними енергозберігаючими та іншими технологіями. Фактично ми можемо мати мультиплікативний ефект. Кожна державна гривня, вкладена в такі проекти, «підтягує» приватні інвестиції. Іншими словами, ми маємо величезний резерв розвитку економіки поза межами монетарної і фіскальної політики. Це треба зрозуміти, і треба його використовувати, усвідомлюючи всі ризики, які є.

Нарешті, доходимо до найвразливішої для нашого політикуму теми. Це питання соціальних видатків, бюджету соціальної політики. Зрозуміло, що в сьогоdnішньому стані політикум не перейде до ощадливої і, як сказала, прагматичної соціальної політики. Ми також мусимо давати собі в цьому звіт. І, більше того, навіть якщо коаліція знайде в собі мужність спробувати перейти до такої більш стриманої політики, нам цього не дозволить опозиція. Бо опозиція, на жаль, це не тільки І.М.Акімова, яка бачить чіткі структурні речі, а це і дуже

багато популістської опозиції, яка буде «на шматочки рвати» подібні пропозиції від уряду, рахуючи, наскільки ми не збільшуємо темпи зростання доходів соціально незахищених верств населення. На жаль, дуже складно перейти до розумної і, на мій погляд, абсолютно правильної соціальної політики, коли ми нарешті переведемо в монетарну форму всі пільги, які є. Це ми вже, напевне, років вісім обговорюємо, і років вісім ніхто з політиків на це не наважується, хоча це абсолютно зрозуміло. Тоді ми житимемо «по засобах», тобто те, що є, ми зможемо розподіляти, те, чого немає, – не будемо обіцяти. Проте ця зрозумілість – не така красива казка, яку хочеться розповісти населенню. Тому політикум ніяк не може перейти до такої політики.

Найскладніша реформа, яка постає перед нами, – реформа пенсійна, яка, на жаль, не запроваджується, хоча для цього є нагальна необхідність. З точки зору нашої демографічної ситуації, і з точки зору нашої економічної ситуації, і з точки зору підготовленості законодавчої бази. Давно вже ухвалені закони, які передбачають накопичувальну систему, лише не передбачають її запровадження, діє відкладальна норма. Власне, наша інфраструктура вже готова до введення накопичувальних методів пенсійного забезпечення, проте бракує політичної волі, щоб до цього перейти. Це, до речі, було б також одним з потужних інвестиційних джерел і джерел розвитку економіки. Як бачимо, ми маємо багато побоювань з боку уряду, що не дозволяє бодай підштовхнути процес переходу до цієї накопичувальної частини.

Отже, ми маємо дуже серйозні політичні ризики саме в галузі соціальної політики. Тому що буде дуже великий ризик того, що новий бюджет міститиме серйозне збільшення соціальних видатків, оскільки на нас іде тиск з приводу того, що населення втратило відчуття темпів зростання своїх доходів. Вони і так були невеликі. Ми чудово свідомі того, що люди бачать значно кращі стандарти життя і до них прагнуть. Тому відчуття кожної людини, яка вчора мала 500 гривень, а сьогодні має 700 гривень, для нас, в макроекономічних показниках – це колосальні показники. Для конкретної людини, яка бачить перед очима інші стандарти життя – це дуже невеликі гроші. Тому населення, звісно, тисне на політиків з метою отримання цих значно кращих стандартів, не віддаючи собі звіт в тому, що до них дійти «одним стрибком» неможливо.

Постійно є спокуса зробити щось, щоб сподобатись населенню за рахунок стрибка в підвищенні соціальних стандартів, причому підвищуємо ми їх чомусь завжди за рахунок виплат пенсій і збільшення пільг, замість того, щоб підвищувати, здавалось би, дуже просту річ – стандарти медичного обслуговування. Це також частина соціальних

стандартів. Однак на це ми закриваємо очі, реформа медичної галузі, на жаль, знову не просувається. Хоча не можна сказати, що ми нічого не робили. Є проекти законів, які кажуть, що потрібно вводити страхову медицину. Проте знову в умовах політичної нестабільності ця реформа відкладається. Отже, там, де ми можемо інфраструктурно і системно підвищити соціальні стандарти, ми весь час відкладаємо. А там, де як раз не треба з точки зору інфляції, весь час є спокуса профінансувати, додати гроші.

Коли я викладаю аналіз альтернатив, завжди кажу про те, що є така альтернатива – нічого не робити. В мене враження, що криза, яка склалась в парламенті, може привести нас саме до цієї альтернативи. Може, в теперішній ситуації це виявиться і не найгіршою альтернативою. Якщо не будуть подані зміни до бюджету, або якщо вони будуть подані, а парламент знаходитиметься в черговий раз у неробочому стані і вони не будуть розглянуті, не будуть збільшені соціальні видатки, продовжиться жорстка монетарна політика і політика гнучкого курсу, ми маємо шанс навіть вийти на інфляцію в 16 % на рік. Ми розуміємо, що насправді це така «екстремальна терапія» для нашого населення, навряд чи це правильний шлях, ми його не захищаємо. Проте він має певну імовірність.

Зараз, напевне, ніхто з політиків точно не скаже, яким шляхом розвиватиметься ситуація. Як ніколи, вона невизначена і ризикована. Тому мій оптимізм менший, ніж у моєї колеги, але я все одно вірю, що ми якось вийдемо із цієї ситуації, і дуже вірю в те, що політикум, нарешті, зрозуміє, що потрібно приступити до кардинальних, серйозних системних реформ.

ЗРІБНЯК **Анатолій Леонідович,**
заступник керівника Головної служби
соціально-економічного розвитку
Секретаріату Президента України

Насамперед хотів би додати певну частку оптимізму до оцінки нинішньої ситуації і до моментів, які помітили і автори звіту, який ми сьогодні обговорюємо. Це і зростання ВВП на 6,2 %, і зростання промислового виробництва, і доволі стрімке зростання реальних доходів населення – вдвічі більше, ніж торік, попри високий рівень інфляції, і зростання реальної зарплати, і перевиконання доходної частини бюджету, виконання бюджетного плану. Все це, дійсно, є очевидними позитивами. Поряд з цим, не можна не погодитися з проблемами, які сьогодні обговорюються, насамперед – з проблемою боротьби з інфляцією.

На наш погляд, і це вже багаторазово звучало і з вуст Президента, і від Секретаріату Президента, зводити зараз боротьбу з інфляцією до адміністративних обмежувальних заходів щодо зростання споживчих цін у поєднанні з монетарними заходами – це шлях, яким можна «лікувати» інфляцію попиту, але жодним чином не інфляцію витрат. У зв'язку з цим я хочу більше уваги приділити напрямам структурних реформ та невідкладним питанням, які, на наш погляд, могли б створити підґрунтя для подолання стрімких інфляційних процесів.

Насамперед, що стосується бюджетної політики, ми повністю підтримуємо думку, яку висловлювала сьогодні І.В.Крючкова щодо того, що потрібно домагатися рівномірного і планомірного виконання видаткової частини бюджету протягом року як стосовно соціального спрямування, так і стосовно інвестиційно спрямованих статей. Уникати домінування видатків бюджету, які мають грошовий характер, таких як пільги, соціальні субсидії, дотації над видатками бюджету, які спрямовуються на програми розвитку. На наш погляд, дуже важливо якнайшвидше врахувати у бюджеті нові макроекономічні і макросоціальні показники. Якщо оцінювати прогноз ВВП, ми бачимо його дещо вищим, ніж оцінює його уряд. Ми думаємо, що він перевищить 1 трильйон гривень, а звідси мають бути і додаткові надходження до бюджету, які уряд має теж врахувати при підготовці змін до державного бюджету.

Стосовно видатків бюджету Президент стурбований тим, як зараз виконується видаткова частина бюджету. Буквально вчора було направлено листа Прем'єр-міністру України, в якому Президент наголошував на тому, що не розпочато фінансування 203 бюджетних програм. Це такі ключові програми, як програми розвитку регіонів, агропромислового комплексу, соціального захисту, соціально-культурної сфери, програми розвитку житлово-комунального господарства. Виконання плану видаткової частини бюджету становить в цілому 95 %, ми це теж вважаємо доволі нагальним питанням.

Окремо хотілося б зупинитися на питаннях перегляду макросоціальних показників, на чому теж неодноразово наголошував Президент у своїх зверненнях до Уряду. Йдеться про врахування оновленого соціального стандарту – прожиткового мінімуму – зараз його номінальне значення принаймні на 50 % менше, ніж його фактичний розмір. Уряд і досі не публікує фактичний розмір прожиткового мінімуму, хоча законом про внесення змін до 5 статті Закону про прожитковий мінімум він має це робити щомісячно. На наш погляд, дуже важливо врахувати цей новий соціальний стандарт у реальному його вимірі, в оновленому варіанті державного бюджету.

Що стосується інших, крім бюджетної політики, сфер, я хотів би зупинитися на енергетичній сфері, інноваційній, сфері земельної реформи, приватизації і, якщо дозволить час, – на питаннях пенсійної реформи і питаннях підприємництва.

У сфері енергозабезпечення і енергозбереження, на наш погляд, вельми актуальним залишається питання нарощування власного видобутку енергоносіїв, як на суші, так і на морі. Це і використання альтернативних видів палива, виробництво біопалива, синтетичного палива, видобуток вугілля, шахтного метану, це і запровадження потужних стимулів до енергозбереження. Тут вже сьогодні лунала думка І.М.Акімової про те, що в цьому напрямі не існує альтернативи, але з нового року вступив в дію закон про внесення змін до Закону України про заходи щодо стимулювання енергозбереження, проте й досі активних дій Уряду у цьому напрямі ми не відчуваємо. Тож це питання теж дуже нагальне і невідкладне.

Також потрібно вносити зміни в організацію нафтогазового ринку. Уряд каже, що з газового ринку усунуто такого потужного гравця–посередника, як «Укргазенерго», який зловживав своїм монопольним становищем, але з'явився новий потужний посередник – дочірня структура ВАГ «Газпром», яка продаватиме за нерегульованим тарифом газ українським споживачам. Тепер «Нафтогаз» отримає імпортований газ, і потрібно домогтися прозорої конкурентної політики цих двох потужних гравців газового ринку у розподілі газу. Перед нами непрості переговори з Росією стосовно рівня цін на газ на наступний рік, проте ми вважаємо, що ми до них цілком готові, і можна домовлятися про ціну і її поступове підвищення. З цим пов'язане й питання переходу на реальні обґрунтовані ціни на природний газ для українських споживачів. У тому числі і для населення, одночасно із запровадженням заходів щодо захисту його соціально вразливих верств.

Що стосується інноваційної сфери, ми вважаємо, що немає альтернативи створенню розвиненого ринку інноваційної продукції, потужних стимулів до залучення інвестицій, насамперед недержавних, до інноваційної сфери. На жаль, завдання Президента у цьому напрямі, передбачені Указом про рішення Ради національної безпеки і оборони України про стимулювання інноваційного розвитку залишаються не виконаними: йдеться про підготовку законопроектів щодо стимулювання випуску високотехнологічної інноваційної продукції і підготовку концепції національної інноваційної системи. В цьому напрямі зараз є один такий важливий крок, як затвердження урядом національної програми інноваційного розвитку, і сподіваємося, що уряд активно її виконуватиме.

Що стосується земельної реформи, тут є чимало проблем, і вона також могла б стати потужним стимулом і потужним чинником структурних реформ, який був би здатен перешкодити інфляційним процесам через залучення інвестицій до аграрного сектора. Насамперед це законодавче забезпечення функціонування ринку землі. Уряд подав до парламенту закон про ринок земель, але досі не подано закону про земельний кадастр, не затверджено концепції розвитку земельних відносин, немає належного фінансування бюджетом заходів щодо земельної реформи і цілого пакету актів законодавства, який передбачений рішенням Ради національної безпеки і оборони України щодо дотримання законодавства і вдосконалення земельних відносин.

У сфері приватизації нині ключовим документом, який потрібно прийняти, ми вважаємо Державну програму приватизації. Тут теж є чимало проблем. Хоча Уряд нас і запевняє, що він врахував пропозиції Президента, проте аналіз цієї програми показує, що це не зовсім так. Передусім, на наш погляд, потрібно було б забезпечити перехід від фіскальної до інвестиційно-інноваційно спрямованої моделі приватизації з використанням не менше половини коштів на реалізацію проєктів розвитку соціально-економічної інфраструктури. Важливим є і врахування особливостей приватизації стратегічно важливих підприємств, містоутворюючих підприємств і підприємств, які посідають монопольне становище на ринку, науково-дослідних установ. І врахування громадської думки, механізм громадських слухань під час проведення процедур приватизації стратегічно важливих підприємств. І заходи щодо запобігання тіншовим постприватизаційним способам відчуження державного майна. Ми вважаємо, що всі ці питання потрібно доопрацювати при подальшому розгляді у Верховній Раді Державної програми приватизації.

У сфері підприємництва з початку року ми теж не бачимо особливої активності, хоча Уряд на неодноразові звернення Президента вже відновив Раду підприємців при Кабміні й навіть вже подав пропозиції до складу цієї Ради. Ми дуже сподіваємося, що Рада нарешті запрацює і надасть поштовх регуляторній реформі. Важливим напрямом у сфері підприємництва є, на наш погляд, і приведення національного законодавства у відповідність до Закону України про засади державного нагляду і контролю у сфері господарської діяльності. Ми хотіли б, щоб Уряд більш активно використовував пропозиції, які давали підприємства під час його зустрічей із представниками підприємницьких кіл на Форумі «Влада і бізнес – партнери».

Наступний напрям – соціальна сфера, пенсійна реформа. Тут актуальним, на наш погляд, залишається питання зменшення

заборгованості із зарплати – вона хоча й дещо зменшилася з початку року, проте залишається ще доволі високою, понад 600 мільйонів гривень. Необхідне прискорення пенсійної реформи. Міністерство праці та соціальної політики вже завершило підготовку Концепції розвитку пенсійної реформи. Найближчим часом її буде подано до Уряду. Нею передбачається удосконалення й солідарної системи з тим, щоб все ж домогтися справедливих умов для пенсійного забезпечення людей, які вийшли на пенсію нині або декілька років тому. Має відбутися налагодження роботи накопичувального фонду пенсійного забезпечення, вихід на функціонування третього рівня, недержавних пенсійних фондів.

На наш погляд, вирішення всіх цих питань є необхідною умовою для активізації структурних реформ, а відтак – і перешкодою розвитку інфляційних процесів.

ЯРЕМЕНКО Сергій Олександрович, радник Міністра економіки України

То, что происходит сейчас в стране, весьма приближено по теме к работе, которой я занимался на протяжении всей своей жизни: вначале – в коммерческом банке, позднее – в Национальном банке. Это вопросы экономической и в том числе монетарной политики, вопросы валютного регулирования. Даже если исходить хотя бы из последнего выступления, я так и не понял, на что следует обратить внимание. Ведь в принципе были перечислены все необходимые для развития государства темы. Их следует затрагивать, никто с этим спорить не станет. Ну и что? Давайте это делать!

Я часто участвую в различных дискуссиях на разнообразных «круглых столах» и даже в институтах власти, но тем не менее, мне никак не удается убедить участников в том, что сегодня происходят опасные процессы в экономике вообще, а в первую очередь – в монетарной и банковской, финансовой системе. И на это следует обратить внимание. Не решив общих вопросов, нельзя приступать к решению частных, о которых мы тут говорим, старательно их перечисляя.

Что же, по моему мнению, является тем основным, что сегодня опасно для экономики? Многие уже выступившие аналитики предоставили для обсуждения некие графики, но, почему-то, все мы смотрим на них по-разному. Лично я, например, из того, что преподносится в качестве достижения, делаю вывод, что это поражение. И мы почему-то об этом не говорим. Никто не сказал о том, что данная ситуация полностью повторяет ситуацию 2005 года. В 2005 году

она была менее опасна или ослаблена, так как не было еще двух моментов: не было социальных выплат и не было внешнего производственного и мирового финансового кризиса, что вылилось в неустойчивость валюты, к которой мы привязаны. Наше вступление в ВТО говорит о том, что мы должны встретить все эти трудности со здоровой экономикой, не имея никаких препятствий к тому, чтобы хорошо защититься. И в это же время мы делаем два шага, на которых должны остановиться.

Первый из них – это жесткая монетарная политика. Это плюс или минус? По существующей, давно устаревшей монетарной политике монетаристов начала 90-х годов это было нам привнесено. Но прошло 17 лет! Извините, но низкая температура может быть у трупа, а изменить показатель температуры можно только как у показателя тела. Мы же изменяем именно саму температуру как таковую, как показатель, бьем по термометру. Потому что принята парадигма, что все зло – от количества денег. И поэтому, то, что мы все, зарплаты и т. д., выплачиваем, это ладно; то, что у нас отстает производительность от зарплат, это ладно; то, что мы ничего не имеем, это ладно. То, что идет влияние внешних факторов, это все хорошо, но теперь давайте «обухом по голове» – вместо того, чтобы добавить денег, мы их уменьшаем. К чему это приводит?

В целом, именно жесткая монетарная политика – это инструмент лечения одного из показателей экономики, который влияет на состояние всего организма. У вас болит рука, а вы лечите весь организм, чем добиваете его до того, что уже рукой и шевельнуть не можете. И говорите при этом: о, я добился того, что в руке уже нет никаких конвульсий. Потому что уже нет инфляции. Но ведь при этом уже и жизни – то нет! Поэтому я и утверждаю, что жесткая монетарная политика совершенно неверна. Мало того, применение этого механизма приводит не к достижению цели, а к ухудшению и долгосрочному обострению проблем, которые возникнут. В чем особенно четко это проявляется? Во-первых, он не является антиинфляционной мерой. Вы помните, 2005-й и 2006-й были годами последствий, и только в 2007 году начался рост. То же самое будет и в этом году. Об этом я писал еще зимой. Таким образом, жесткая монетарная политика – это абсолютно не антиинфляционная мера. Это метод снижения экономической активности вообще.

График, где растет потребление (спрос) и начинает снижаться предложение, следует интерпретировать так: мы (против политиков «не попереш») как экономисты приняли решение, что спрос будет формироваться политиками в любом случае. Он не уменьшится –

рост будет! А вот предложение при жесткой монетарной политике будет все больше и больше отставать. И при этом «ножницы» будут все больше и больше расходиться. Чем это можно погасить? С.А.Терехин утверждает: это сделает импорт! Но как же мы, экономисты, можем не протестовать против такого «неандертальского» метода! В условиях минус 10 миллиардов долларов США торгового сальдо применяться в качестве меры он не может, ибо этим выталкивается собственный производитель, заменяясь при этом импортом. Мало того, инфляционную надбавку, она делается в условиях инфляции, нужно отдавать иностранному импортеру. Тем самым лишая местный бизнес возможности вырасти на этом фоне. Мало того, местный бизнес угнетается еще и поднятием высокой учетной ставки. Все страны, которые нам дают советы, США, Великобритания и т. д., ее снижают для повышения деловой активности, а мы почему-то, самые умные, ее повышаем. Причем, повышая ее, В.М. Пинзеник и Нацбанк утверждают, что этим они уменьшают инфляцию. Уже не доверяя самому себе, я обратился к банкирам с вопросом: разве ставки у нас опускаются? Отвечают: да нет, как раз растут! Вопрос: почему же вы их даете? Отвечают: раньше по 18, а сейчас по 25. Кто же платит эти деньги? Это издержки производства!

Ревальвация курса – это когда открывают ворота, улучшают деятельность импорта и ослабляют деятельность национального производителя–экспортера. Чего мы этим добиваемся? И как в этих двух факторах мы можем видеть, что на горизонте? Достижение краткосрочной цели обеспечивалось макрофакторами, которые давали долгосрочные результаты. И мы будем наблюдать все увеличивающееся расхождение «ножниц». Это ослабило позиции экспортеров и усилило позиции импортеров, укрепив этим отрицательное сальдо торгового баланса, которое может достичь угрожающих размеров как для страны, так и для тех, кто в нее зашел, а также для, например, партнеров по коалиции К.М.Ляпиной. А чего мы будем держать? Поели, сорвали куш, а теперь давайте спрячемся сюда. То есть, нужно организовать второй 1998 год, курс находит свое значение, защищает своего внутреннего производителя, импорт делается недоступным и начинается новый цикл 1998 года. Только при этом население обворовано, финансовый сектор сокрушен, а мы все объясняем воздействием внешних факторов, ростом цен на нефть, продовольствие и т. д. Совершенно не упоминая при этом, что это было сделано своими собственными руками. Более того, я утверждаю, что эта ситуация создана искусственно. Образно говоря, мы имели инфляцию всего лишь в виде «царапины». И причины ее были известны, и бороться с ними можно было совершенно иными методами – усиливая предложение.

А что было сделано? Спрос оставили тем же, а по предложению ударили. И чего мы после этого ожидаем?

Теперь о том, о чем экономисты воздерживались говорить: о механизмах, которые являются несколько более сложными. Может ли быть в нынешнем состоянии Украины рыночный курс, на который ссылаются при обосновании достижения им определенных значений? Опять попытаюсь высказать свое мнение. Основывается оно на том, что мы пребываем в том состоянии переходной экономики, когда иного не может быть: валютный рынок у нас не тот, каким он должен – рыночным, а является механизмом покупки–продажи валютной выручки и покупки импортерами валюты. Чем он отличается от рынков в развитых странах? Тем, что вообще на рынке участвуют финансовые организации, у которых активы выражены в финансовой форме, а не как у экспортеров и импортеров – в материальной форме. И в момент появления на рынке это у него просто покупка–продажа, то есть временное перетекание средств из материальной в финансовую сферу. А рынок делают, и защищают его при этом, так как защищают свои интересы, именно финансовые участники, которые примерно равны с ним по объемам – инвестиционные банки, инвестиционные фонды, фондовый рынок и т. д. и т. п. А у нас же там присутствуют только банки, которым разрешено войти в валютную позицию на 25 % от своего капитала. И это делается для того, чтобы они смогли уберечься от возможных рисков. И это все. О каком валютном рынке может идти речь? Поэтому он и был построен в виде определенного механизма с защитным валютным декретом, который говорил о том, что из страны убежать нельзя, потому что мы слабые, и внешних инвесторов, типа «Меррил Линч», защищает от нападков, поскольку он пришел со своим миллиардом, все смел и ушел.

Таким образом, отказаться от валютного регулирования в данной ситуации в таком виде мы не можем. Но, если валютное регулирование запрещает в любой момент выйти на рынок и купить валюту, а только лишь под определенную цель – если так оно построено – тогда формирование валютного курса возлагается на Национальный банк. Именно он как представитель монетарной власти обязан его устанавливать. А отсюда следует другой вывод: в переходных экономиках валютный курс продвигается от более простых форм к более сложным. От валютной «currency board», затем может быть некий коридор, затем «управляемый плавающий»... и только потом, когда мы переживем «валютную змею» Европы в течение 13–15 лет, тогда мы дойдем до «плавающего» курса. А хотим его провозгласить, считая,

что тем самым «впрыгнем» в рынок. Но у нас нет рыночных структур, и мы должны это признать! Нет ни фондового рынка, ни пенсионных, ни прочих других, которые были бы сопоставимы по размеру. Нет и не было никакой экономической обоснованности издеваться над импортёрами, принижать их и устанавливать курс то 4,6, то 4,8. И при существующей политике я не вижу признаков того, что мы выйдем и будем продвигаться по нормальному пути. А вижу лишь предпосылки для усугубления ситуации, сопровождаемые аплодисментами: мол, делается все правильно.

По поводу показанного И. А. Шумило графика, отображающего зависимость между ростом денежных показателей и инфляцией. Чего вы добились? Отлично показано отсутствие корреляции между одним и другим...

ШУМИЛО І. А.:

А лаги? Якби Нацбанк продовжував і надалі нейтральну політику фіксації валютного курсу і випускав гроші. З Вашої точки зору, інфляція була б нижчою чи вищою? Чи було б нижчим або вищим і наскільки економічне зростання?

ЯРЕМЕНКО С. О.:

Сразу даю ответ: любое повышение ставок ведет к увеличению межбанка. Межбанк разрывает связи и увеличивает недостаток денег. А это неизбежно ведет к издержкам производства, что, в свою очередь, к увеличению инфляции. Это главное. Второе. Банки закрываются каждый в своей скорлупе и прекращают финансирование. И это будет видно в августе–сентябре, когда ВВП упадет до минус 2 %. И придется искать, где же взять бюджет. Что касается курса, то кроме хаоса и поиска нового уровня цен это ни к чему не приводит. А новый поиск цен всегда останавливается на более высоком уровне! Курс всегда являлся только лишь инструментом регулирования внешней и внутренней задолженности, то есть сальдо торгового баланса. И когда экономика слишком много «съедает», она позволяет себе менять курс. Курс отражает некую статистику, отражает состояние экономики. И состояние экономики плачевное, потому что минус 6 за четыре месяца является достаточным подтверждением того, что Нацбанк идет неправильным путем, а к концу будет все минус 26! А за этим последует разворот под названием «1998 год».

**МУНТІЯН Валерій Іванович,
заступник Міністра економіки України**

На відміну від своїх колег, у тому числі представників Уряду, хочу сказати, що у мене особисто оптимізму немає. Чому? Сьогодні на нашому засіданні розглядається тематика «Тактичні пріоритети та стратегічні перспективи української економіки». Давайте почнемо з головного – зі стратегії.

По–перше. Скажіть, будь ласка, чи має сьогодні наша держава стратегію як довгостроковий документ, який відповідає основним принципам, починаючи з наукової обґрунтованості і практичної доцільності? Не має! Чи маємо ми сьогодні середньострокову перспективу – програму діяльності Кабінету міністрів, передбачену конституцією й іншими законами на п'ять років? Не маємо! На короткострокову перспективу – програму соціально–економічного розвитку в закінченому вигляді, як передбачає закон? Не маємо! Як же ми можемо рухатися? Як же ми можемо реалізувати мету, завдання, визначати пріоритети, коли немає інструментарію? А якщо цього немає на загальнодержавному рівні, то як можна уявляти, що це існує на галузевому, регіональному і так далі рівнях?

Повернімося до головного. Ані шахтар, ні селянин за вищі органи влади, за державний апарат ці документи не розроблять. Кожен повинен робити свою роботу, причому якісно. Виходячи, у першу чергу, з національних інтересів.

По–друге. Про які високі темпи зростання ми ведемо мову? Менші, ніж у нас, темпи зростання ще лише у двох країн. У Російській Федерації – вищі темпи, у Казахстану – вищі, у Білорусії – вищі.

Хіба ми вийшли на рівень 1990–го року? Навіть за темпів 6,2 % до кінця року ми вийдемо на 72,5 % до базового 1990 року. Це при тому, що в усіх книжках з економічної безпеки написано, що критичний рівень падіння складає 25–30 %. За 17 років хіба ми не вийшли на критичний рівень падіння?

Зрозуміло, що оцінювати треба по відношенню до інших країн... От, їдеш в Америку і кажеш: годі нас вчити! Тому що у вас вже навіть не рецесія, а криза! У вас – 0,6 %, а у нас – 6,2 %. В десять разів більше!

Наступне стосується пріоритетів. Зараз звідусіль лунає: інфляція, інфляція, інфляція! Але від природи цієї інфляції залежать принципи, підходи і механізми, як з нею треба боротися. Не за рахунок високих темпів зростання, яких у нас в реальності немає, тому що ми ще не вийшли на базовий рівень!

Третє, що ми повинні врахувати. Виходить, що в усіх все добре – у Мінфіну, Національного банку, Міністерства економіки. Але народ живе гірше, а індекс глобальної конкурентоспроможності падає. Ми знаємо, що критичним рівнем є рівень монетизації не менше 50 %, якщо економіка трансформаційна, а період перехідної економіки ми вже пройшли. А у нас сьогодні по основному фінансовому агрегату МЗ становить 44,2 %!

Вартість кредитних ресурсів. Хіба ми є країною, інтегрованою у світогосподарську економічну систему? У Сполучених Штатах Америки Федеральна резервна система – 2 %; Центробанк ЄС – було і залишилось 4 %; у нас 5 років тому було 7 %, сьогодні підняли і маємо вже 12 %, а вартість кредитного ресурсу, відповідно, вже сягає 25 %. За рентабельності промисловості 5–6 %, а у сільському господарстві навіть 8 %, за рахунок чого ми забезпечимо глобальну конкурентоспроможність економіки? До цього також слід додати, що енергоємність нам треба на 70 % зменшити, щоб стати конкурентоспроможними.

А що відбувається в світі? Ми маємо вже не рецесію, а кризу! Рецесія – це коли падіння відзначається протягом двох кварталів. А нам відомо, що у Сполучених Штатах Америки або у Великій Британії фінансовий рік закінчується 30 вересня. Перший квартал – 0,6 %, другий квартал – 0,6 %. Які були показники? 2,4 % і 2,6 %. У чотири рази менше.

Сьогодні вже експерти заявили, що середньозважена ціна на газ на кінець року становитиме 160 доларів США. А закладали 85–90 доларів США. Російська Федерація три місяці тому ввела нову формулу – прив'язування безпосередньо до ціни на нафту. То хіба ми не знаємо, що, як мінімум, це становитиме 320 доларів США? Хіба ми не знаємо наші збиткові критичні точки? Як ми їх компенсуємо? Маємо гіпертрофовану економіку: і металургія, і хімія, і міндобрива попри все інше стануть банкрутами! Хіба сьогодні до цього не потрібно готуватися? Хіба не потрібно забезпечити енергетичну безпеку?

Світ став ще більш небезпечним. Наш безпосередній сусід, Російська Федерація, за останні 8 років суттєво збільшила свої воєнні видатки у 4 рази. Сполучені Штати Америки, а я маю конкретні цифри, оскільки нещодавно перебував там за запрошенням, збільшили федеральний бюджет, ви тільки уявіть, з 2,9 трильйона доларів до 3 трильйонів доларів. А видатки на оборону – 677 мільярдів доларів США. Це коли наш ВВП – 166 мільярдів доларів США! До чого світ готується? Хочу сказати, що наша національна безпека має виконати три умови. По–перше, це політична стабільність. Є вона чи ні?

Ситуація «Лебідь, рак і щука» і досьогодні. По–друге, це забезпечення сталого економічного розвитку. Ми щойно проаналізували, яка зараз ситуація. І по–третє – обороноздатність держави. Всі ми добре усвідомлюємо, що відбувається переділ світу, що на перший план вже вийшла геоекономіка, а їй на заміну вже йде етноекноміка. Хто захистить нашу державу, коли ми не те що не вкладаємо у це жодного ресурсу, а навіть не бачимо цієї проблеми?

Тому я хочу сказати, що треба починати з себе, з урядових структур, виконати хоча б те, що було заплановано, розробити стратегію, оскільки без стратегічного плану і стратегічного задуму не буде і стратегічного ефекту зменшення інфляції.

**ПАРНЮК Володимир Олександрович,
директор департаменту макроекономічного
прогнозування Міністерства фінансів України**

Зростання інфляції наприкінці 2007 та на початку 2008 років є наслідком структурних змін в економіці України, що відбулися протягом останніх років. В Європі Україна асоціюється як аграрна країна. Такою вважають Україну і більшість українських політиків. Проте, як свідчить статистика, протягом тривалого часу в Україні має місце тенденція до постійного зниження частки валової доданої вартості (ВДВ) сільського господарства у структурі ВВП. За період 2001–2007 років вона скоротилася з 14,4 % до 6,6 %. Така тенденція в країні, на яку припадає одна п'ята усіх чорноземів світу, свідчить про недовіру державної політики у сфері АПК. Тому не має нічого дивного у тому, що зі зменшенням пропозиції сільськогосподарської продукції на ринку у кінці 2007 року – на початку 2008 року відбулося стрімке зростання цін на продукти харчування. Зростання цін могло б бути ще вищим, якби Уряд не вдався до обмеження експорту зерна.

Зростання дисбалансу між попитом та пропозицією на сільськогосподарську продукцію знайшло відображення у зниженні співвідношення ВДВ сільського господарства відносно кінцевих споживчих витрат. Якщо у 2001 році воно становило 18,8 %, то у 2007 році на одну гривню кінцевих споживчих витрат припадало тільки 8,5 копійки ВДВ сільського господарства. Низьке співвідношення між ВДВ сільського господарства та кінцевими споживчими витратами стимулює зростання імпорту продукції сільського господарства в Україну. За період 2001–2007 років імпорт сільськогосподарських товарів (група 1–24) зріс у 3,7 разу (з 1125,5 до 4110,9 млн. дол. США). Відношення імпорту сільськогосподарської продукції до ВДВ

сільського господарства зросло з 20,8 % у 2001 році до 47,4 % у 2007 році. Це свідчить про зниження конкурентоспроможності українських сільгоспвиробників, які після вступу України до СОТ продовжуватимуть втрачати вітчизняний ринок. Падіння частки сільського господарства у структурі ВВП та зростання імпорту сільськогосподарської продукції є свідченням низької ефективності аграрної політики.

Поряд з цим, у структурі ВВП зросли частки обробної промисловості та будівництва, які мають вищий за середній по Україні рівень заробітної плати. Так, питома вага обробної промисловості у структурі ВВП зросла за період 2001–2007 років на 3,1 відсоткового пункту, а частка будівництва – на 0,9 відсоткового пункту. У 2007 році середньомісячна заробітна плата в цілому по Україні становила 1351 грн., у тому числі у промисловості – 1554 грн., у будівництві 1486 грн. Оскільки в структурі обробної промисловості частка продукції, яка спрямовується на кінцеве споживання, є невеликою, зростання її частки у структурі ВВП збільшує не забезпечену внутрішнім виробництвом частку споживчого попиту, чим провокуються інфляційні процеси та імпорт.

Зросла також частка оплати послуг фінансових посередників (з –1,4 % у 2001 році до –3,1 % у 2007 році). У фінансовій діяльності рівень середньомісячної заробітної плати (2770 грн.) більш як удвічі вищий за її рівень в цілому по економіці. Оскільки послуги фінансових посередників згідно з існуючою методологією зменшують обсяг ВВП, зростання заробітної плати у цьому секторі поглиблює дисбаланс між попитом та пропозицією, рівновага між якими, в умовах обмеженості товарної пропозиції, досягається за рахунок встановлення вищих цін, що породжує інфляцію.

Монетарно–курсові заходи, до яких вдався Національний банк, на наше переконання, можуть лише тимчасово пригальмувати інфляційні процеси за рахунок зменшення пропозиції грошей. Проте ці заходи не можуть усунути структурні диспропорції виробництва, які є основою інфляції в Україні. Більш ефективними засобами боротьби з інфляцією є фіскальні інструменти, у першу чергу податки, через які не лише вилучаються з економіки надлишкові гроші, але й створюється мотивація для виробництва.

Інфляційні тенденції в економіці були посилені зниженням податкової складової. У структурі ВВП частка чистих податків на продукти у 2007 році порівняно із 2006 роком скоротилася на 0,9 відсоткового пункту. Зниження частки чистих податків на продукти збільшило споживання, а отже, було додатковим інфляційним чинником.

У разі більш швидкого розвитку видів економічної діяльності, які не виробляють продукції для кінцевого споживання, посилюватимуться диспропорції між споживчим попитом та пропозицією. Тому необхідно, у першу чергу, створити мотивацію для зростання сільськогосподарського виробництва за рахунок проведення цілеспрямованої політики щодо підвищення закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію, збільшення обсягів залучення інвестицій та кредитування аграрного комплексу, поширення лізингу, скасування мораторію на купівлю–продаж сільськогосподарської землі, заохочення утворення колективних сільськогосподарських підприємств з обробітку землі, надання сервісних послуг, переробки сільськогосподарської продукції, розвитку мережі реалізації готової продукції, у тому числі і на експорт, проведення радикальної реформи податкової системи, що передбачатиме перенесення акценту з оподаткування валової доданої вартості (прибутку та витрат на оплату праці) на об'ємні показники, що відображають використання природних, матеріальних, енергетичних, людських ресурсів. Такими податками, насамперед, є податок з реалізації, який має замінити нарахування на фонд заробітної плати, що сплачуються до пенсійного та соціальних фондів, та податок на витрати виробництва, який має замінити податок на прибуток підприємств.

Для формування пенсійного та соціальних фондів ми пропонуємо ввести єдиний соціальний податок, яким для підприємств буде податок з реалізації продукції, а для громадян – відрахування від заробітної плати (доходу). Розрахунки показують, що на етапі запровадження ставка єдиного соціального податку для підприємств має бути встановлена у розмірі 4 % від фактичного обсягу реалізованої продукції. Внаслідок переходу до справляння єдиного соціального податку у формі податку з реалізації зменшиться мотивація підприємців до тінізації витрат на оплату праці, що сприятиме легалізації витрат на заробітну плату в економіці.

Поєднання оподаткування витрат на оплату праці та прибутку призводить до виникнення тенденцій щодо скорочення цих складових елементів у структурі суспільного продукту. За період 1996–2004 рр. частка оплати праці найманих працівників у випуску скоротилася з 22,1% у 1996 р. до 19,2% у 2004 р., а частка прибутку – скоротилася з 8,2% у 1996 р. до 5,6% у 2004 році. Введення єдиної ставки податку на доходи громадян стимулювало зростання заробітної плати, внаслідок чого питома вага оплати праці найманих працівників у 2007 році у структурі випуску зросла до 21,5 %. Внаслідок зниження ставки оподаткування прибутку підприємств у структурі випуску зросла

і частка прибутку, питома вага якого у 2007 році зросла до 8,4 %. Проте питома вага оплати праці найманих працівників та прибутку у структурі випуску у 2007 році залишалася меншою, ніж у 1996 році (29,9 % проти 30,4 %). Таким чином, оподаткування прибутку та витрат на оплату праці не створює зацікавленості у підприємців до легалізації новоствореної вартості, а отже, і ВВП.

Впровадження податку на витрати стримуватиме зростання витрат та цін, оскільки підприємства намагатимуться купувати дешеву сировину та комплектуючі матеріали. Це також зробить економічно не вигідним безприбуткове виробництво, яке існує нині. Підприємства будуть зацікавлені у збільшенні прибутку, оскільки він не оподатковуватиметься, а отже, зростатиме суспільний продукт.

Розрахунки показують, що для забезпечення надходжень до бюджету від податку на витрати на рівні надходжень від податку на прибуток ставка податку на витрати має бути встановлена на рівні 3%. Такий розмір ставки було визначено на підставі даних про надходження від податку на прибуток підприємств до зведеного бюджету України та витрат на виробництво продукції у 2002–2003 роках.

Для регулювання структури витрат, виходячи з цілей її оптимізації, теоретично можливе застосування диференційованих ставок при оподаткуванні різних елементів витрат. Так, для посилення стимулів до зниження матеріаломісткості та енергоємності виробництва витрати підприємств на придбання матеріалів, сировини та енергоносіїв мають оподатковуватися за підвищеною ставкою.

На наше переконання, оподаткування витрат виробництва сприятиме зростанню інвестицій в основні фонди та нематеріальні активи, оскільки ці витрати до складу витрат виробництва не включатимуться, а отже, не оподатковуватимуться. З метою посилення мотивації підприємств до інвестування в основні засоби доцільно також не оподатковувати у складі витрат виробництва такий важливий елемент, як амортизацію основних фондів та нематеріальних активів. Для заохочення створення нових робочих місць у наукомістких галузях економіки витрати на оплату праці підприємств цих галузей слід звільнити від оподаткування.

Ефект від впровадження зазначених податків матиме місце лише тоді, коли буде посилено мотивацію до виробництва в Україні, а не ввезення готової продукції із-за кордону. Досвід інших країн свідчить, що в умовах зняття митних бар'єрів єдиним засобом захисту внутрішнього ринку від напливу імпорту, створення мотивації для розвитку вітчизняного ринку, вилучення надлишкових грошей з економіки та гальмування попиту є збільшення ставки ПДВ. У світі, поділеному на країни, де ПДВ стягується, і де він відсутній, зовнішньоекономічні відносини будуються

з урахуванням наявного податкового законодавства. Зрозуміло, що у країнах, де ПДВ не стягується, умови для експорту є менш сприятливими, ніж у країнах, де експорт заохочується через механізм бюджетного відшкодування ПДВ.

Скасування митних бар'єрів у зовнішній торгівлі, глобалізація економічних відносин, розширення кола учасників СОТ змушують економічно розвинені країни шукати нові шляхи протидії вторгненню на їхні ринки дешевих товарів з Китаю, Індії, Південно-Східної Азії, Східної Європи, Південної Америки. Значні надії вони покладають на створення захисного бар'єру за рахунок підвищення ставок ПДВ. Однією з перших до таких заходів почала вдаватися ФРН, де протягом тривалого часу стандартна ставка ПДВ залишалася однією з найнижчих у Європі. З 1 квітня 1998 р. розмір стандартної ставки було збільшено до 16 %. Проте, незважаючи на це, вона була значно нижчою за середню ставку ПДВ у 25 країнах ЄС – 19,5 %. Підвищення рівня стандартної ставки посилило мотивацію німецьких підприємств до експорту та загальмувало темпи зростання імпорту. За 1998–2005 рр. німецький експорт збільшився в 1,6 разу, а імпорт – у 1,47 разу, внаслідок чого сальдо зовнішньої торгівлі зросло у більш як 4,1 разу – з 26,82 млрд. євро у 1998 р. до 112,07 млрд. євро у 2005 р. Разом з тим, у зазначеному періоді намітилася тенденція до випереджального зростання витрат на споживання порівняно із збільшенням ПДВ (при зростанні витрат на споживання на 15,6% доходи від ПДВ збільшилися тільки на 13%). Для подолання цієї тенденції та наслідування обраної стратегії захисту внутрішнього ринку з 1 січня 2007 р. стандартну ставку ПДВ у ФРН було підвищено з 16 до 19%.

З огляду на це, при здійсненні податкової реформи, на наш погляд, необхідно не знижувати стандартну ставку ПДВ, а підвищувати її. З урахуванням досвіду промислово розвинених країн ставка ПДВ в Україні має бути підвищена до рівня стандартної ставки ПДВ у країнах з так званою соціально орієнтованою економікою (Данії та Швеції) – 25 %. Підвищення стандартної ставки до зазначеного рівня утворить додаткові бар'єри для імпорту, що в кінцевому підсумку сприятиме розвитку вітчизняного виробництва. За нашими оцінками, у разі підвищення ставки ПДВ до розміру 25 % імпорт товарів до України у перші два роки скоротиться б на чверть.

Проте різке одноразове підвищення розміру ставки ПДВ до 25 % є неприпустимим, бо в такому разі економіка зазнає шокового потрясіння через скорочення імпорту та розбалансування ринків. Різка зміна ставки ПДВ може негативно позначитися насамперед на обсягах пропозиції газу та нафти на внутрішньому ринку. Нафта і газ протягом

тривалого часу імпортувалися до України на пільгових умовах оподаткування ПДВ, що стимулювало їх ввезення та споживання. Така політика заохочення ввезення нафти та газу призвела до перетворення України на одного з найбільших імпортерів автомобілів у Європі та занепаду у галузі електротранспорту, який за часів СРСР був досить розвиненим. Слід зазначити, що кращого засобу створення економічної мотивації до відродження електротранспорту, зменшення залежності України від імпорту нафти та газу, а також автомобілів, ніж підвищення ставки ПДВ, навряд чи можна запропонувати. На відміну від пільгового оподаткування, кредитної підтримки тощо, підвищення ставки ПДВ збільшує не тільки доходи бюджету, а й обсяги безпроцентного бюджетного кредитування вітчизняних підприємств, оскільки ПДВ – це кошти, сплачені покупцями кінцевої продукції підприємству, що є податковим агентом, який зобов'язаний їх перерахувати до бюджету.

ХАРАЗШВІЛІ Юрій Михайлович,
заступник директора з наукової роботи
Державного науково–дослідного інституту
інформатизації та моделювання економіки

Мы провели расчет с помощью модели – как повлияет укрепление обменного курса и повышение цен на газ на текущую экономическую ситуацию.

По нашему мнению, существует два глобальных подхода к уменьшению инфляции. Уменьшение совокупного спроса – это самый простой способ. Но самый почетный и более важный – это увеличение совокупного предложения. Первый способ в краткосрочной перспективе может дать некоторый эффект, но в среднесрочной перспективе это может привести, вследствие увеличения объема импорта, к вытеснению отечественного производителя, падению темпов роста и дальнейшему росту инфляции с худшими последствиями.

Теневая экономика и низкая доля оплаты труда – взаимосвязанные факторы. Мы рассчитали существующую и оптимальную долю оплаты труда, которая могла бы быть теоретически, при отсутствии теневой экономики в целом по Украине и по видам деятельности, и показали, чему равен коэффициент социальной справедливости, который определяет распределение доходов между трудом и капиталом. В общем случае, наше население – наемные рабочие, которые получают треть своего заработанного дохода. Остальное распределяется в другую сторону.

Экономика страны, как и регион или вид деятельности, могут быть представлены как сложная функциональная система с прямыми и обратными связями на всех иерархических уровнях. Система показателей для оценки социально-экономического развития должна отображать важнейшие частные характеристики страны и регионов и видов деятельности. А в совокупности давать представление об обобщенной характеристике инновационности. В течение последнего десятилетия на всех официальных мероприятиях в органах государственного управления, почти на каждом форуме научной общественности, говорится и пишется о необходимости перехода на инновационный путь развития. Интуитивно понятно, о чем идет речь. А то, что это необходимо, является аксиомой.

Возникает, однако вопрос: что же такое инновационный путь развития в строгом смысле, подтвержденный наличием измерений инновационности вообще. Мы предлагаем для оценки инновационности следующие критерии. ВВП на единицу производительной мощности, социальная справедливость, теневая экономика, использование трудовых ресурсов, технология производства, использование потенциальных возможностей. После приведения этих показателей к теоретически значимой единице их произведение будет определять степень использования ресурсного потенциала потому, что эти составляющие наиболее близко отражают понятие ресурсного потенциала страны, региона, вида деятельности. Развернутые составляющие интегрального критерия инновационности показывают, что наиболее отстают от теоретических значений социальная справедливость, потенциальные возможности, производительная мощность.

Можно утверждать, что инфляция – это квинтэссенция взаимодействия всех экономических агентов на всех агрегированных рынках, а не результат трендовой экстраполяции или увеличения предложения денег, как утверждают монетаристы. Поскольку мы не знаем уровень цен в будущем, мы строим функции совокупного спроса и совокупного предложения. Их пересечение определяет равновесный уровень дефлятора ВВП. Проводя такой же расчет для разных периодов и соединяя точки равновесия, получим траекторию инфляции, по которой видно, что управление экономикой практически отсутствует.

Мы рассчитали коэффициенты чувствительности, то есть меру влияния всех управляемых параметров на конечные результирующие показатели: на номинальный ВВП, реальный и дефлятор при двух предположительных действиях Национального банка – постоянной и варьируемой ставке процента. Мы просчитали эти данные для 2008 года. Они показывают, что увеличение расходов на 1 млрд. увеличи-

вает номинальный ВВП на 3 млрд., темп роста – на 0,04 % и инфляцию – на 0,30 – 0,35 % и так далее.

Для примера мы приводим два периода – 2006 год и 2008 год. Как мы видим, в 2006 году существовали варианты, при которых скорость увеличения инфляции в 2 раза меньше, чем скорость увеличения темпов роста. Таким образом, можно было в 2006 году путем увеличения инфляции на 2–3 % удвоить темпы роста экономики. В 2008 году такая возможность практически отсутствует. Одними инвестициями такого добиться просто невозможно. Необходимо использовать целую совокупность факторов.

Таким образом можно предположить, что существует оптимальное значение для каждой страны между темпами роста и инфляцией. Для Украины эта точка находится в пределах 15–17 %.

МАКАРЕНКО Ігор Петрович, директор Інституту еволюційної економіки

Нам кажется, что истинные размеры отрицательного сальдо по текущему счету мы до конца не представляем, потому что, как указывали аналитики, стоимость очень большого количества импортных потоков на границе занижается.

Дело в том, что, если проанализировать статистику стран, с которыми Украина торгует, у нас получается с рядом из этих стран расхождение на 100 и даже более процентов. Соответственно, масштабы внешнеэкономической экспансии, может, мы до конца и не представляем, и это может представлять очень серьезную угрозу.

Мы согласны с С.А.Яременко в том, что по ситуации в Украине мы пришли в точку 2005 года. И вполне понятна позиция Национального банка, потому что он сокращал эмиссионную точку ввода национальных денег в экономику, сокращая, таким образом, инфляционное давление. Однако при этом имеем сокращение деловой активности на фоне резкого увеличения совокупного государственного долга, внешнего, и в первую очередь корпоративного долга, который за 2007 год очень сильно возрос. Это значит, что корпоративный сектор, наполнившись долгами, пытается реализовать свои инвестиционные программы. На этом фоне сокращение деловой активности вызывает к жизни очень серьезные риски, которые могут возникнуть буквально уже этой осенью. С другой стороны, конечно, надо признать, что в такой ситуации, может, уже и другого выхода на было, кроме ревальвации гривны.

Я хотел бы обратить внимание на уважаемых экспертов на такой фактор, как технологический баланс. На самом деле он на сегодняшний день тяжело считается, но можно себе представить, какое

количество высокотехнологичных товаров поступает по импорту, и какое количество высокотехнологичных товаров уходит по экспорту. Увеличение ревальвационных тенденций, скорее всего, в первую очередь будет подавлять развитие высокотехнологичных секторов.

В связи с этим, напрашивается политика развития и поддержки инновационных секторов экономики. Курсовая политика, которая осуществляется на сегодняшний день, приводит к тому, что стоимость ресурсов в национальной валюте очень резко возрастает. Приток внешних ресурсов, даже по меньшей цене, приводит к тому, что происходит долларизация экономики, и в итоге возникает совершенно парадоксальная ситуация – получаем отрицательное сальдо по текущему счету с одновременным ростом валютных резервов. В итоге в первую очередь при удорожании национального ресурса возникает серьезная проблема в инвестиционных процессах для малого и среднего бизнеса, потому что такие процентные ставки им не поднять. Они вынуждены уходить «под крыло» олигархов. Это может привести к дальнейшим отрицательным тенденциям. В первую очередь, к тому, что размывание рынка для малого и среднего бизнеса будет угнетать рынок. Как правило, это приводит к снижению информационной функции рынка для формирования инновационных приоритетов. Есть опасность, что в этом случае развитие нашей экономической структуры может уйти в неправильном направлении. И статистика сейчас подтверждает, что прямые иностранные инвестиции в основном сосредоточены в городе Киеве, в основном сосредоточены на жилищном строительстве. Развитие инновационных отраслей практически угнетено.

Я не хотел бы делать каких бы то ни было выводов и критиковать Национальный банк и, вместе с тем, по всей видимости, это как раз толчок для того, чтобы рассмотреть инновационные стратегии и механизмы развития инновационных секторов экономики.

**БАБАНІН Олександр Сергійович,
завідувач сектору зовнішньоекономічної стратегії
відділу економічної та соціальної стратегії
Національного інституту стратегічних досліджень**

Хотів би привернути увагу учасників круглого столу до візиту в нашу країну міністра торгівлі США Карлоса Гутієрреса. Це перший візит в Україну керівника такого важливого міністерства (насправді, економічного блоку уряду США, який за своїми функціями об'єднав би діяльність доброго десятка вітчизняних міністерств і відомств) за 17 років, через два місяці після візиту Президента США Джорджа

Буша і через 20 днів після завершення процедури приєднання нашої держави до Світової організації торгівлі.

ВВП Сполучених Штатів майже в 100 разів перевищує ВВП України, проте торговельно–економічні відносини між нашими країнами останнім часом розвиваються доволі динамічно. Минулого року торговельний оборот товарами між нашими країнами збільшився до 2,5 млрд. доларів США, зокрема, імпорт товарів зі США зріс на 77%. Дані цього року засвідчують, що збільшення товарообігу відбувається ще вищими темпами. За підсумками першого кварталу 2008 року показники загального товарообігу товарами і послугами зросли на 56,7% порівняно з минулорічними. Таке зростання значно перевищує середній темп росту експортних поставок в інші країни.

Тому саме зараз сприятлива нагода для першого візиту міністра торгівлі США в Україну і, як запевнив К. Гутієррес, “не останнього”.

На нашу думку, слушно ознайомитися з баченням тактичних перспектив і стратегічних пріоритетів розвитку України з боку міністра торгівлі найбільшої економіки світу. У своїй промові перед представниками 600 компаній–членів Американської торгової палати в Україні К.Гутієррес окреслив чотири питання, стратегічно важливі для розвитку України, а саме:

- інвестиції,
- енергетика,
- високі технології,
- сільське господарство.

Що стосується інвестицій, міністр торгівлі США схвально відгукнувся про 9 млрд. дол. прямих іноземних інвестицій, які надійшли в Україну минулого року. Адже небагато країн світу можуть пишатися такими показниками. Проте загальний обсяг американських прямих інвестицій в українську економіку (1 млрд. дол. США) не такий великий, яким він міг бути. Тому для гарантування інтересів приватних інвесторів в Україну найближчим часом планує повернутися Корпорація із захисту приватних інвестицій за кордоном ОПІС (Overseas Private Investment Corporation). Це найбільша і найвідоміша установа такого роду, яка захищає інтереси інвесторів США, а також усього цивілізованого світу. ОПІС в понад 150 країнах світу надає певні кошти і гарантії, як для підтримки інвесторів, які представляють малий бізнес, так і для великих компаній з обсягом річних доходів понад 250 млн. дол. США.

Інвестиції потрібні Україні, передусім, для створення сучасної конкурентної економіки, яка неможлива без власної енергетичної безпеки. Енергетична безпека з часом має перейти на шабель енергетичної не-

залежності. Проблема енергетичної незалежності України не є нерозв'язною і може бути вирішена найближчим часом, а імпорту відповідних технологій і устаткування із США цьому сприятиме.

Міністр торгівлі США зазначив, що створення конкурентної економіки в Україні потребує також розвитку галузей високих технологій. Американські компанії готові піти на співпрацю в цьому напрямі. З цією метою для вирішення можливих проблем у сфері спрощення митних процедур пропонується створити спільну робочу групу представників Уряду України і Американської торгової палати в Україні.

Нарешті, К. Гутієррес зазначив, що Україна також може і повинна повернути собі славу сільськогосподарського «центру». За його словами, дослідження показують, що протягом найближчих п'яти років Україна може збільшити експорт зернових на 20 млн. тон.

На які ж проблеми (тактичні пріоритети) варто було б звернути увагу? Американська сторона виділяє чотири нагальних задачі:

- поліпшення регуляторного середовища,
- схвалення нового закону «Про господарські товариства»,
- усунення неузгодженостей у господарських законах,
- успішне завершення процесу приватизації.

Міністр К.Гутієррес усвідомлює, що сказати легше, ніж зробити. Американська економіка також пройшла через певні стадії розвитку. У різні часи застосовувались експортні обмеження, контроль над цінами, заборона на продаж землі. Проте з часом американське суспільство переросло ці «хвороби зростання». Тому міністр торгівлі США підкреслив, що, подолавши труднощі перехідного етапу, маючи багатий ресурсний потенціал, «Україна може стати однією з найпривабливіших економік світу. Це все залежить від обраної політики і від зробленого вибору».

**МЕРНИКОВ Геннадій Іванович,
старший науковий співробітник
регіонального філіалу НІСД у м. Дніпропетровську**

Однією з ключових проблем сучасного етапу трансформації економічної системи в Україні є необхідність пошуку оптимального балансу між наступними чинниками:

- збереження та інвестиційне закріплення економічного зростання;
- адаптація економічних акторів до «правил гри» СОТ;
- протистояння кризовим процесам світової економіки;
- покращення рівня життя населення «уже сьогодні».

Таким чином, органи державної влади зобов'язані не лише оперативно реагувати на зовнішні та внутрішні виклики національній економіці, мінімізуючи негативні наслідки для підприємств та населення, але й здійснювати довгострокову стратегію трансформації господарського комплексу до рівня сталої конкурентоспроможності на світових ринках товарів і послуг.

На наш погляд, крім об'єктивних чинників (насамперед, кризових процесів у світовій економіці), витoki проблеми невідповідності між тактичними та стратегічними вимірами сучасного стану національної економіки полягають у мотивації акторів. Основні економічні гравці, так чи інакше представлені в органах державної влади, використовують у власних кон'юнктурних інтересах важелі впливу на економічні процеси. У свою чергу, вітчизняний політикум, перебуваючи в стані перманентної підготовки до виборів, намагається вплинути на електорат шляхом досить часто до кінця не обґрунтованих, суто популістських не лише заяв, але й дій.

Саме тому, в Україні ми одночасно спостерігаємо інфляцію, ревальвацію, економічне зростання та зниження реальних доходів громадян.

Слід визнати, що в Україні не існує не лише довгострокової стратегії економічної політики. З часів «другого уряду В.Януковича» Кабінет Міністрів виконує державний бюджет, не маючи Програми діяльності. Другий рік поспіль Президент не в змозі у повній мірі реалізувати свої конституційні повноваження й виголосити щорічне Послання Верховній Раді України. Таким чином, на загальнодержавному рівні не визначено пріоритети національної економічної політики, ключові (проривні) напрями її розвитку на кшталт «Національних проектів» у Російській Федерації. Фактично виконавча влада діє в постійному режимі антикризового реагування.

Ситуація ускладнюється ще й тим, що недосконала політична реформа 2004 року призвела до розбалансованості системи державного управління. Взаємовідносини у трикутнику «Президент–парламент–уряд» характеризуються боротьбою за повноваження та контроль за фінансовими потоками. У цій «війні всіх проти всіх» вже не існує недоторканих «священних корів». Дискусія стосовно ролі та місця Національного банку в системі антиінфляційних заходів доводить, що непрогнозовані «стрибки» можуть бути використані певними фінансово–політичними угрупованнями у власних, далеких від загальнонаціональних, інтересах. Це ж стосується щорічних, фактично не контрольованих траншів на «підтримку» села, вугільної галузі тощо.

Серед позитивних чинників необхідно відзначити, насамперед, збереження темпів зростання ВВП. Це свідчить про існування «здорового ядра» національної економіки, яке вже отримало своєрідний «імунітет» протидії фактично будь-яким крокам органів державної влади. В умовах входження України в правовий простір Світової організації торгівлі, прозорість та рівні конкурентні можливості для всіх акторів створюють передумови загальної стабілізації економічної системи.

Разом з тим, без найшвидшого врегулювання політичної кризи перспективи реалізації будь-яких стратегічних цілей економіки України виглядають невтішними. Політичні еліти зобов'язані усвідомити згубні для національної економіки наслідки збереження існуючого стану «війни всіх проти всіх» й знайти компромісний варіант стабілізації політичної ситуації.

ШУМИЛО І. А.:

Дуже багато слів було сказано на адресу Національного банку, тому хочу сказати наступне.

Перше. Питання насправді дуже непросте. Проте є рівень інфляції. Ми задоволені ним? Ми вважаємо, що він хай буде таким, хай він буде ще більше? Бо сказати, що тут хтось є противником економічного зростання, не можна. Всі за економічне зростання. Тільки для всього світу висока інфляція – це загроза економічному зростанню. І це все доведено. Ніхто не говорить про знищення інфляції. Йдеться про політику, яка повинна повернути, хоч і через певний час, до підвалин економічного зростання.

ЖАЛІЛО Я. А.:

Хочу дуже подякувати від імені усіх організаторів цього заходу. Ми порушили тему, яка отримала жваве обговорення й дискусію, місцями навіть гостру. Ми слухаємо, сприймаємо, навчаємося, й ваші позиції обов'язково використовуємо в нашій поточній роботі й доносимо для використання в діяльності Президента України й Секретаріату Президента. Сподіваюсь, що спільними зусиллями наша економіка отримає стратегічні пріоритети і перспективи, які дозволять нам більш впевнено дивитися у майбутнє.

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Основні складові економічного зростання в Україні у січні–квітні 2008 року	3
2. Проблеми макроекономічної нестабільності та їх витoki	9
3. Виклики конкуренції та суперечності оволодіння сучасними чинниками конкурентоспроможності	21
4. Посилення впливу зовнішньої торгівлі на національну економічну динаміку	27
5. Перспективи досягнення стратегічних орієнтирів в умовах реалізації тактичних пріоритетів економічної політики	32
Додаток	
Матеріали засідання «круглого столу» «Тактичні пріоритети та стратегічні орієнтири економіки України»	43
РУБАН Ю. Г.	48
ЖАЛІЛО Я. А.	48
ВОРОТІН В. Є.	52
КРЮЧКОВА І. В.	53
ШУМИЛО І. А.	54
АКІМОВА І. М.	57
ЛЯПІНА К. М.	59
ЗРІБНЯК А. Л.	63
ЯРЕМЕНКО С. О.	67
ШУМИЛО І. А.	71
ЯРЕМЕНКО С. О.	71
МУНТІЯН В. І.	71
ПАРНЮК В. О.	74
ХАРАЗІШВІЛІ Ю. М.	79
МАКАРЕНКО І. П.	81
БАБАНИН О. С.	82
МЕРНІКОВ Г. І.	84
ШУМИЛО І. А.	86
ЖАЛІЛО Я. А.	86

Наукове видання

*За редакцією
доктора наук з державного управління,
професора ВОРОТИНА В. Є.*

ТАКТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Коректура аналітичної доповіді *І. О. Коваль*
Комп'ютерна верстка *О. Ю. Левицький, І. О. Коваль*

Оригінал-макет підготовлено
в Національному інституті стратегічних досліджень:
01030, Київ–30, вул. Пирогова, 7–а

Підп. до друку 22.07.08. Формат 84x108\16. Папір офс. № 1.
Офс. друк. Гарн. «Таймс NR». Обл.–вид. арк. 5,7.
Умов.–друк. арк. 5,5. Наклад 300 пр. Зам. №

ДП «Друкарня ДУС»
01008, м. Київ, вул. Шовковична, 4а.
Тел.253–82–01